

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

**ДИПЛОМНА РОБОТА НА ЗДОБУТТЯ ПЕРШОГО
(БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

на тему:

**«Життєвий шлях і творча спадщина Назарія Яремчука
(1951–1995)»**

студентки IV курсу, групи СОІ-41

предметної спеціальності

014.03 «Середня освіта (Історія)»

Гуменюк Юлії Миколаївни

Керівник: доктор історичних наук, професор,
Райківський І.Я.

Рецензент: Кобута Степан Йосипович

Кандидат історичних наук, доцент

Національна шкала: _____

Університетська шкала: _____

Оцінка ECTS: _____

Члени комісії: _____

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

_____ (підпис) _____ (прізвище та ініціали)

Івано-Франківськ – 2025 рік

План

Вступ	3
Розділ 1. Життєвий шлях Назарія Яремчука	10
1.1. Формування світогляду в дитячі та юнацькі роки. Віхи життєвого шляху, як співака	10
1.2. Особисте життя та його вплив на творчість	27
Розділ 2. Творча спадщина	33
2.1. Тематика і стилістичні особливості виконання	33
2.2. Співпраця з українськими композиторами та поетами	38
2.3. Назарій Яремчук та сучасність. Вшанування пам'яті співака	46
Розділ 3. Теоретичні засади емоційно-ціннісного розвитку учнів у сучасній освіті	52
Розділ 4. Використання пісенної спадщини Назарія Яремчука для розвитку емоційно-ціннісної сфери учнів та їх культурної ідентичності	58
Висновки	66
Список використаних джерел	69
Додатки	79

ВСТУП

Актуальність теми дослідження базується на кількох важливих аспектах. По-перше, це необхідність збереження культурної спадщини українського народу. Назарій Яремчук – не просто співак, а символ цілої епохи в українській музиці. Його творчість є невід’ємною частиною культурної спадщини українців серед сучасного покоління. Н. Яремчук зробив значний внесок у розвиток української естрадної пісні, формування її стилів і напрямів у ХХ ст. Аналіз його творчості дозволяє глибше зрозуміти еволюцію української музики та її місце у світовому культурному просторі. Звідси назріла потреба дослідження популярного феномену Н. Яремчука, бо його пісні залишаються популярними навіть після смерті, що свідчить про їхню глибоку емоційну і мистецьку цінність. Вивчення пісенної спадщини співака може розширити знання про українську музичну культуру та її розвиток.

Вивчення творчої спадщини Н. Яремчука тісно пов’язано з національною ідентичністю українців. Його пісні, що звучали навіть у часи комуністично-партійного тоталітаризму в Україні 1970–1980-х рр., зокрема брежнєвського «застою», оспівують красу рідної землі, любов до неї та український патріотизм. У сучасних умовах боротьби за незалежність України, проти російської ідеологічної та збройної агресії пісні видатного співака набувають особливого значення і стають символом національної єдності.

Творчість Н. Яремчука становить науковий інтерес не лише для істориків, музикознавців і культурологів, але й для педагогів. Вивчення його творчості є цінним засобом для шкільної освіти з кількох важливих підстав. По-перше, пісні Н. Яремчука є яскравим зображенням української культури, історії та ментальності певної епохи. Розбір текстів його пісень, мелодій та виконавської манери може допомогти учням глибше осягнути національну ідентичність, патріотизм та духовні цінності українського народу. По-друге,

вивчення біографії співака, його творчого шляху та співпраці з іншими видатними митцями сприяє формуванню в учнів уявлення про процес становлення особистості, важливість наполегливості та відданості власним ідеалам. По-третє, музична спадщина Н. Яремчука є чудовим матеріалом для розвитку музичного смаку та естетичного виховання школярів. Різноманітність жанрів у його репертуарі, мелодійність та емоційність виконання можуть зацікавити учнів різного віку та сприяти їхньому залученню до світу музики. Крім того, дослідження творчості Н. Яремчука може стати основою для міжпредметних зв'язків, інтегруючи знання з історії, літератури, музики та культурології, що сприятиме цілісному сприйняттю навчального матеріалу.

Враховуючи все вищесказане, дослідження життєвого шляху та творчої спадщини Н. Яремчука становить науковий і суспільний інтерес з точки зору збереження культурної спадщини, вивчення розвитку української естрадної музики та формування національної ідентичності, що є особливо важливим для шкільної освіти. Обрана тема не знайшла належного висвітлення в науковій літературі.

Об'єктом дослідження є феномен Н. Яремчука як особистості та митця в контексті розвитку української культури другої половини XX ст., можливості для вивчення його творчої спадщини в ЗЗСО.

Предмет дослідження – творчість і життєвий шлях Н. Яремчука, їх взаємозв'язок та вплив на українську культуру в історичному контексті, теоретичні й практичні засади використання матеріалів дослідження в сучасній освіті, зокрема в закладах загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО).

Метою дослідження є всебічний аналіз життєвого шляху і творчої спадщини Н. Яремчука, виявлення їх впливу на розвиток української естрадної музики, його значення для національної культури, формування української національної самосвідомості, дослідження особливостей виконавської манери видатного українського співака, тематики та жанрового розмаїття пісенного репертуару. Особлива увага в роботі приділяється

педагогічній і методичній складовій обраної теми, можливостям для використання зібраного й опрацьованого матеріалу в сучасній освіті, ЗЗСО. Кінцевою метою є всебічне осмислення феномену Н. Яремчука як яскравої постаті в історії українського мистецтва та його впливу на сьогодення, шкільну освіту.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**:

- визначити основні етапи біографії Н. Яремчука, зокрема дитинство, юність, початок творчого шляху, злет популярності, громадську діяльність та останні роки життя;
- проаналізувати розмаїття тем і жанрів у пісенній творчості співака та визначити основні мотиви й образи, стилістичні особливості виконання пісень Н. Яремчука, оцінити його співочі здібності та артистизм;
- визначити вплив творчості співака на розвиток української естрадної пісні та його роль у формуванні національного музичного стилю, розкрити співпрацю Н. Яремчука з українськими композиторами і поетами та визначити їх внесок у створення пісенного репертуару;
- дослідити, як вшановують пам'ять Н. Яремчука в сучасній Україні, оцінити його внесок у розвиток української культури та значення у формуванні національної ідентичності;
- роз'яснити теоретичні засади емоційно-ціннісного розвитку учнів у сучасній освіті;
- з'ясувати можливості для використання пісенної спадщини Н. Яремчука для розвитку емоційно-ціннісної сфери учнів та їх культурної ідентичності.

Виконання цих завдань дозволить комплексно дослідити життєвий і творчий шлях Н. Яремчука та оцінити його внесок в українську культуру.

Хронологічні межі дослідження охоплюють роки життя Н. Яремчука (1951–1995 рр.), а **територіальні рамки** – місця, де він у різний час проживав і працював – Вижниця, Чернівці, Київ, місця гастролей.

Методологічною основою дослідження є загальнонаукові та спеціальні історико-біографічні способи. Дослідження базується на засадах історизму, об'єктивності, системності та всебічності при аналізі життєвого шляху та творчої спадщини Н. Яремчука. У процесі дослідження було застосовано комплекс взаємопов'язаних методів: теоретичні – аналіз та систематизація літературних джерел, мистецтвознавчих досліджень, періодичних видань та аудіовізуальних записів для вивчення біографії, творчого поступу, репертуару та культурного значення постаті Н. Яремчука; порівняльно-історичний – для простеження еволюції його творчості в контексті розвитку української естрадної музики; узагальнення – для формування висновків щодо внеску співака в національну культуру. Емпіричні способи включають аналіз змісту пісенного репертуару, вивчення концертних записів та інтерв'ю із сучасниками для глибшого розуміння особливостей його виконавської манери та сприйняття творчості.

Стан наукового дослідження теми. Обрана тема привернула увагу дослідників уже після смерті Н. Яремчука, в першій чверті ХХІ ст., переважно в останні роки. Серед перших дослідників його життя і творчості були О. Грачова (стилістика виконання пісень у контексті українського естрадного виконавства другої половини ХХ ст.) [20], М. Джаман (молоді роки і початок творчої кар'єри) [21], Д. Дзюба (музика Н. Яремчука в ефірі українського телебачення в порівняльному аспекті з іншими виконавцями досліджуваного періоду) [22], Х. Дубас (постать співака в музичній культурі Буковини) [23], Д. Кочержук (досвід вокально-інструментального ансамблю (далі – ВІА) «Смерічка», солістом якого був Назарій, на сцені, його місце і роль у культурній спадщині України) [24], Н. Нікоряк, О. Сакви та О. Сергійчук (аналіз фільму про Н. Яремчука «Незрівнянний світ краси», що вийшов у прокат в 2024 р.) [25; 27; 28], К. Остапович (творчість «Смерічки» в контексті розвитку пісенно-естрадної культури України другої половини ХХ ст.) [26], О. Шмаленко (історія створення і виконання легендарної пісні В. Івасюка «Червона рута», яку виконував Н. Яремчук) [29].

Окремо хотілося б проаналізувати навчально-методичну літературу, використану в дослідженні. Вона, хоч і не зосереджена безпосередньо на постаті Н. Яремчука, може бути використана для розробки методичних підходів до вивчення його творчої спадщини в контексті музичної освіти та виховання. Зокрема, стаття В. Бутенка розглядає сучасні теоретичні та практичні аспекти естетичної освіти [30]. Дослідження Л. Зорі зосереджується на науково-педагогічних підходах до становлення зацікавлення учнів до музики [31]. Я. Йотка аналізує зміст та структурні елементи музично-естетичного виховання [32], а Л. Кондрашова – гармонізацію інтелектуального та емоційного чинників навчання як важливу передумову забезпечення якості освіти [33].

У свою чергу, Ю. Коптіла звернула увагу на розвиток творчої особистості учня в сучасному освітньому середовищі [34]. Г. Локарева вивчає можливості використання музикотерапії в закладах загальної середньої освіти (далі – ЗЗСО) [35], а Л. Мельник – виховання емоційної культури молоді засобами музики [36]. Л. Михайлова аналізує естетичне виховання молоді з позиції компетентнісного підходу [37]. Ю. Саунова досліджує емоційний чинник навчання, його зміст, структуру та значення для забезпечення якості освіти [38]. Д. Скільський розглядає питання естетичного виховання школярів у навчальному процесі [39]. М. Ткаченко аналізує роль музичного мистецтва у формуванні естетичної культури підростаючого покоління [40].

Значний пласт використаної в дослідженні літератури становлять інтернет-публікації [41–86]. Більшість із них з'явилися в мережі у зв'язку з виходом у світ документального фільму «Яремчук: Незрівнянний світ краси», відображають інтерес нинішнього покоління українців до його творчої спадщини.

Джерельною базою дослідження є, насамперед, творча спадщина Н. Яремчука, пісні в його виконанні, що є в загальному доступі на youtube і дають уявлення про стилістику і манеру виконання, реакцію тогочасних

глядачів тощо [7–16]. Творча спадщина Н. Яремчука, представлена його піснями, є головним джерелом для аналізу внеску співака в українську культуру. Крім того, використано мемуарну літературу та біографічні матеріали [17–19], що дають особистісні та суб'єктивні погляди на життя та творчість співака. Це важливо для розуміння його особистості та впливу на сучасників.

Використані в роботі нормативно-правові документи у сфері шкільної освіти визначають загальний контекст дослідження, окреслюючи державну політику в царині освіти та культурного розвитку. Закон «Про освіту» (2017) закладає правничі основи та засади освітньої діяльності [1], Закон «Про повну загальну середню освіту» (2020) регулює структуру та зміст середньої освіти [2], Державний стандарт базової середньої освіти визначає вимоги до підсумків навчання [3], концепція « Нова українська школа» (далі – НУШ) пропонує нову модель навчання, зорієнтовану на розвиток компетентностей [4], Наказ МОН «Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти» спрямований на модернізацію підготовки педагогічних кадрів [5], а Проект Національної стратегії освіти і науки до 2030 року визначає стратегічні цілі та завдання розбудови освіти і науки в Україні на найближчі роки [6].

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вивчення творчості Н. Яремчука є цінним для шкільної освіти, сприяючи збереженню та розповсюдженню української пісні та національних ідеалів. Зібрані й опрацьовані матеріали (фото, аудіо, відео, статті, спогади) можуть стати підґрунтям для навчальних матеріалів, електронних ресурсів та шкільних музеїв, присвячених співакові.

Дослідження життєвого шляху та творчості популярного співака допоможе учням зрозуміти феномен популярності в українській культурі. Пісні Н. Яремчука можуть надихнути школярів на власну творчість, а результати дослідження можуть бути використані для організації шкільних концертів, тематичних вечорів та інших культурно-мистецьких заходів, спрямованих на поширення української пісні та виховання патріотизму

Структура бакалаврської роботи складається зі вступу, чотирьох розділів, які поділяються на п'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

РОЗДІЛ 1. Життєвий шлях Назарія Яремчука

1.1. Формування світогляду в дитячі та юнацькі роки.

Віхи життєвого шляху як співака

30 листопада 1951 р. в мальовничому селі Рівня Вижницького району Чернівецької області в бідній селянській родині Назарія (1887–1963 рр.) та Марії (1920–1971 рр.) Яремчуків народився син [28, с. 18]. Поява на світ малюка стала справжнім благословенням від Бога та водночас дивом. Адже на той момент Яремчуку-старшому було 64 роки! І стати батьком у такому поважному віці було для нього несподіванкою, трапляється не так часто. Дитину назвали Назарієм. Адже це ім'я в перекладі на українську мову означає «присвячений Богу». Хлопчик був четвертою та наймолодшою дитиною в сім'ї. Він мав братів Степана, Богдана та сестру Катерину. Окрім них, у Назарія ще був брат Дмитро, про якого в родині довгий час не згадували [42].

Шлюб, в якому народилася майбутня зірка української естради – Назарій Яремчук, був другим для Яремчука-старшого, а для Марії – третім. Їй було всього 16 років, коли вона вперше вийшла заміж. Та життя поруч із свекрухою, яка дуже любила свого сина, виявилось нестерпним, у цьому шлюбі не було дітей. Другий шлюб приніс найцінніший скарб. У неї народився син – Степан, йому було всього два місяці, коли він втратив батька, який помер від тифу. Уже після Другої світової війни Марія вийшла заміж втретє за батька Назарія, який рано залишився вдівцем і сам виховував сина Дмитра. Він був душею компанії, чудовим господарем та старшим за неї на 33 роки.

З дитинства хлопцю прищепили любов до музики. Його родина мала творчий характер – мати співала, виступала в народному театрі, була просто неперевершеною актрисою і ще грала на мандоліні. А про батька казали: «Коли він співав у церкві, то янголи злітались». Оскільки ім'я Назар означало «присвячений Богу», він мав те Боже призначення, яке неможливо виміряти

ні вчинками, ні жертвами. Це був Божий дар, своєрідне духовне начало, до якого так пристрасно припала пізніше всенародна любов. Як скромно казав Назарій, «і взагалі у нашому селі всі співають» [25, С. 302].

Дуже часто Назарій згадував дитинство, як його малого клали посеред хати, приходили гості, і він їм співав у таких маленьких чоботях, жартома казав: «Я маленький вуйко». З маленького вижницького стільчика починав свій творчий шлях Назарко. Саме такою була перша сцена в житті митця. Любив він і патріотичні колискові, які йому співала мати, зокрема «Розпрягайте хлопці коні». Тому не дивно, що змалку хлопчина тягнувся до музики. Ріс він сором'язливою дитиною. Дуже часто писав щось у зошиті, а потім ховав їх на горищі. Але тепер стало відомо, що писав він вірші та пісні, що в наш час зберігаються в музеї-садибі Назарія Яремчука у Вижниці, за яким доглядає сестра співака – Катерина Яремчук [28, С. 18].

1 вересня 1959 р. Назарій пішов до школи в рідному селі. В юному віці життя здавалося безтурботним, але щастя тривало недовго. У 12 років Назарій пережив перший тяжкий удар, коли помер батько. Сталося так, що в батька був рак горла. Це була важка смерть. Пізніше мама захворіла на ревматоїдний поліартрит. Після цього Назарчика віддали до Вижницької школи-інтернату. Безперечно, його любили, до нього дуже добре ставилися. Але він завжди говорив, що свою дитину в інтернат ніколи б не віддав [73]. До навчання ставився сумлінно, займався в гуртках, надаючи перевагу хоровому. Після закінчення восьми класів у школі-інтернаті Назарій продовжив навчання у Вижницькій середній школі №1, яку закінчив у 1969 р.

Коли в 10 класі Назарій в школі сказав, що буде вступати до університету, якось дивно вчителька відреагувала на таку відповідь юнака: «Ти – в університет?». І це його вразило, як і реакція деяких учениць, які недооцінювали творчий потенціал молодого людини. Після невдалої спроби вступити на географічний факультет Чернівецького університету в 1969 р., через недостатню кількість балів, він за направленням військкомату навчався

на курсах водіїв. Так вийшло, що невдовзі Назарій потрапив у геологорозвідувальну станцію, де працював водієм [25, с. 302].

Проте із другої спроби в 1970 р. Назарію все ж таки вдалося потрапити на омріяний географічний факультет Чернівецького університету. Він з дитячих років сильно любив мандрувати. І мрія стати географом, здавалося, нарешті здійснилася.

«Усі 5 років я здобував освіту з Назарієм в одній групі й на одній кафедрі (1970–1975 рр.), – згадував однокласник Назарія Михайло Джаман. – Відмічу, що Назарія зразу вподобав увесь географічний факультет, та й увесь університет. Коли ми тільки були абітурієнтами, готувалися до іспитів і відвідували підготовчі лекції з географії, історії, математики та української мови, нас випадково доля звела в одному номері старого гуртожитку квартирного типу на вулиці Радіщева (нині – вул. Степана Костишина в Чернівцях. – Ю. Г.). Майже кожного вечора Назарій нам співав українські народні пісні» [21, с. 111].

Географічний факультет Чернівецького університету Н. Яремчук закінчив у 1975 р. Здобувши диплом, Назарій влаштовується на роботу старшим інженером на кафедрі економічної географії університету. Як стверджують спогади колег, він завжди вчасно з'являвся на роботі, завзято працював і навіть спромігся написати загальну програму, план-проспект своєї майбутньої кандидатської дисертації. І все ж таки в душі в нього щось коїлося, він відчував, що не на своєму місці. Любов до пісні виявилася сильнішою за все, він перейшов у 1973 р. працювати до місцевої філармонії як соліст, учасник популярного естрадного гурту, що поклато початок нового етапу в житті Н. Яремчука [42].

Хотілося б коротко згадати про обставини, в яких формувалася світогляд Н. Яремчука, його любов до української пісні. У той час, коли народився Назарій, у роки його дитинства та юності, набув популярності британський рок-гурт «The Beatles» («Бітлз»), заснований у Ліверпулі в 1960 р. Ліверпульська четвірка мала дуже значний вплив на розвиток світової поп-

музики, у світі почалася т. зв. «бітломанія». І навіть для радянських людей, які жили під «залізною завісою», це було щось просто неймовірне, справжній вибух. Нишком, кожен хто як міг, налагоджував антени і десь там шукав на західних радіостанціях. І бажав слухати, як живе той світ, музику «The Beatles» [25, с. 305].

Західна популярна музика викликала серед молодих українських слухачів бажання наслідувати на національному ґрунті. «А чому «The Beatles» можуть мати такі гітари, клавіші, барабани?, – згадував пізніше Народний артист України Павло Дворський. – А чому ми не можемо? А можемо змайструвати, можемо додати щось своє, самобутні інструменти: сопілки, цимбали, скрипки, які поєднані з електронною музикою, з електричним інструментом, можуть дати величезний творчий ефект» [25, с. 306].

Під визначальним впливом з Європи, ліверпульського гурту в Україні, всупереч офіційній компартійній ідеології, що виховувала молодь у дусі марксизму-ленінізму, деякий час забороняла «Бітлз», набула поширення популярна музика. Для прикладу, в 1966 р. у Києві було аж 144 аматорські гурти подібного спрямування. Хоча рок-жанр як такий фактично був заборонений в Радянському Союзі, передові діячі пісенної естради використовували його стильові елементи та інтегрували їх у традиційні вітчизняні пісенні моделі, застосовуючи національні традиції пісенного жанру. Синтез європейського та українського зумовив концепцію творчої діяльності українських вокально-інструментальних ансамблів (далі – ВІА), одним з яких стала вижницька «Смерічка», заснована в 1966 р. під керівництвом талановитого композитора, музиканта, ще й неперевершеного організатора «з низів» Левка Дутківського [26, с. 59].

Учасники ансамблю на перших порах грали на місцевих дискотеках. До Вижниці масово з'їжджалася молодь не лише з Буковини, але й Прикарпаття і навіть із досить далекої Львівщини. Це були, по суті, українські «The Beatles»: усім хотілося танцювати, веселитися з україномовною музикою.

Молоді люди «тусувалися» там всю ніч і на ранок поверталися в Чернівці. Годинку-дві можна було поспати, відпочити і йшли на заняття в університет. У новорічну ніч з 1966 на 1967 рр. музиканти з ВІА, що отримав назву «Смерічка», захотіли зробити спеціальну програму. Л. Дутківський подумав і вирішив: «А чому б мені щось не написати своє?». Він написав пісню «Сніжинки падають», яка, власне, стала першою піснею «Смерічки», своєрідним хітом. А далі, звісно, треба вже якось назвати свій естрадний гурт. Логіка така: якщо ти вже своє співаєш, то гурт теж якось повинен називатися. Левко глянув у вікно, побачив засніжені ялинки і подумав: «О, все, буде смерічка» [25, с. 306].

Творчість ансамблю «Смерічка» можна визначити, як поєднання кількох складників виконавської майстерності: використання джерел національної пісенної та інструментальної музики, поетичного слова, сценічного дійства та одягу. Це був новий фолк-поп стиль, що знайшов своє відображення не лише в мелодико-ритмічній та вербально-текстовій сферах пісень та їх інструментальному супроводі, але й у вокальному виконанні [26, с. 59].

Засновник і багатолітній керівник ансамблю «Смерічка» Л. Дутківський так згадував про Н. Яремчука: «Восени 1969 року (ще до вступу Н. Яремчука до Чернівецького університету. – *Ю. Г.*) я проводив репетицію на сцені Вижницького районного будинку культури. Як завжди, сидів за піаніно, а навпроти мене стояли дівчата та співали щойно вивчену пісню. Раптом з'явився Василь Зінкевич із юнаком, що навчався на військових курсах водіїв при Будинку культури. Загалом, стороннім бути присутніми на репетиціях «Смерічки» я не дозволяв, але для хлопців-курсантів, котрі мали йти до армії, робив виняток, тож під час перерв між заняттями вони тихенько сиділи в залі. Серед них був і юний Яремчук. Василь попросив, щоб я послухав Назара. До того він трохи співав у шкільному хорі. На сцену вийшов чудової вроди юнак. І полилася «Кохана» Ігоря Поклада ... Я одразу відчув вроджений талант Назарія». «Його голос мені сподобався, –

підсумовував Л. Дутківський, – але в нього, звісно, не було ще досвіду вокального співу» [18, с. 6].

Так Н. Яремчук, не маючи жодного досвіду виконавської діяльності та відповідної освіти, ще в 1969 р. став учасником ВІА «Смерічка». Але щоденна праця над постановою голосу, старанність та запал хлопчини зробили своє діло. Ставши невдовзі студентом Чернівецького університету, Н. Яремчук не полишав «Смерічки». Вечорами потягом він приїздив у Вижницю. Коли бачив, що в Будинку культури, де проводилися репетиції, світилися вікна, радів, що приїхав не дарма. Часто після пізніх репетицій Назар вночі вже не йшов додому, в село Рівня, а, за словами Л. Дутківського, «ночував у мене, де його гостинно зустрічала і пригощала моя дружина Алла, яку Назарчик обожнював. Варто сказати, що не забувала про мене і Марія Даріївна, мати Назарія. Вона навіть привітала мене з прийдешнім 1971 роком та щиро подякувала за турботу у творчому становленні її сина Назарка. На жаль, це була остання її листівка-подяка. А з Назарієм вокалом я займався понад 12 років» [18, с.7].

Цікаво, що коли Назарія запитували, як він з'явився у «Смерічці», то Яремчук жартома відповідав: «А я весь час був там. Я просто народився під смерічкою» [25, С. 299]. Н. Яремчук згадував: «Ще тільки вчора-позавчора (1970 р. – Ю. Г.) я став студентом Чернівецького університету, а того дня вертав додому. На щастя, нагодилися знайомий журналіст Жан Макаренко та оператор телебачення Дмитро Кошман. Вони на зупинці у Вишківцях познайомили мене з Володею (Івасюком. – Ю. Г.). Це було у серпні 1970 року. Їхній шлях лежав через Вижницю до Косова, де шумить надзвичайно гарний водоспад Гук. Там оператор Дмитро мав зняти видовий ролик, і Володя у захваті розписував кожен кадр майбутньої стрічки. Отже, знайомство з тим Івасюком закарбувалося у душі і буде зі мною завжди» [18, с. 11].

Співпраця Н. Яремчука з талановитим українським композитором В. Івасюком виявилася, хоч і не надто тривалою через трагічні обставини і

передчасну смерть класика україномовної популярної пісні, але дуже плідною. Звернемося знову до спогадів самого Н. Яремчука, як він про це пізніше писав: «Якось Володя (Івасюк. – *Ю. Г.*) запросив мене до себе. Він присів до коричневого, старого роялю, таємничо всміхнувшись, промовив: «Ну що, діду? Варто вирушати до москви. Запрошують на «Пісню-1971». «Червона рута» – серед кращих пісень року». Побачивши у моїх очах схвалення та радість, Володя раптово розвернувся на стільці та взяв ля-мінорний акорд. Далі приїхав Василь, і ми щодня приходили на репетиції та наспівували пісню» [25, с. 308].

Зауважимо, що «Пісня року» – це був щорічний фестиваль пісенної творчості в Радянському Союзі, на якому телеглядачі (передачі регулярно показували по центральному союзному телебаченні) мали змогу знайомитися з піснями, кращі з них, переможці глядацького голосування потрапляли на фінал у кінці року. Серед переможців у загальносоюзному рейтингу (бо, як правило, в умовах масового зросійщення, ще й тотального контролю влади за масовою культурою в СРСР, «перемагали» російськомовні пісні) виявилася українська пісня «Червона рута», написана В. Івасюком, яку виконував разом з автором Н. Яремчук і В. Зінкевич, легендарне тріо.

Довгі хвилини хвилювання перед виступом у концертній студії «Останкіно» в москві. Фінал фестивалю популярної музики «Пісня-71» зібрав багато зірок тодішньої радянської естради. Десятки знаних імен і серед них – маловідомі троє молодих хлопців з Буковини, в т. ч. Н. Яремчук. Наскільки відомо, мали співати Назарій Яремчук та Василь Зінкевич, вони удвох повинні були виконувати пісню «Червона рута», якій судилося стати легендарною. Однак автор пісні Володимир Івасюк вирішив молодих хлопців підтримати, підстрахувати. Вийшло досить оригінально, що автор музики та слів співає із солістами. Це була гордість для національно свідомих українців, по суті, як для англійців «The Beatles», так само для підрадянської України був ансамбль «Смерічка», до якого входили Н. Яремчук, В. Зінкевич та В. Івасюк.

«Це було в далекому 1971 р., – згадувала Мирослава Єжеленко, що в 1972 р. увійшла до ВІА «Смерічка». – Я готувалася до останньої зимової сесії у гуртожитку. Й тихенько увімкнула телевізор, слухали «Пісню року», «Пісню-1971». І раптом я з телеекрану чую ... «Червону руту». Пісню виконують солісти ВІА «Смерічка», Назарій Яремчук, Василь Зінкевич та автор пісні Володимир Івасюк. Я завмерла! В центрі росії мої земляки на сцені співають пісню. Я попросила: «Дівчата, помовчіть». «Що таке, що сталося?». Я кажу: «Це мої земляки». У мене мимоволі покотилися сльози. Така пісня рідною мовою, ще й так гарно виконана» [18, с. 82].

У 1971 р. Мирослава Єжеленко, українська співачка та хореографка, уродженка м. Вижниця, після закінчення Чернівецького університету поїхала за розподілом на роботу у Вижницький район, де викладала німецьку мову. «Був огляд художньої самодіяльності в районі, – згадувала вона. – І до мене підійшла директор Будинку культури з двома хлопцями: «Це Левко Дутківський і Назарій Яремчук». Вони хочуть з тобою познайомитися, послухати, як ти співаєш». І після виступу вони одразу підійшли до мене, ми піднялися в кімнату «Смерічки», спробували з Назарієм приспів «Водограю». Це була велика радість, я не вірила своєму щастю, що я потрапила в такий колектив, по-перше, а по-друге, я сильно хвилювалася. Левко Дутківський відразу сказав: «У нас дуже мало часу, два місяці. Ми мусимо перемогти в москві» [17, с. 64].

«... Ми спершу тихо себе поводили, – згадувала М. Єжеленко про свій перший виступ у Москві на всесоюзному конкурсі популярної музики «Пісня року-1972», – але коли ми вийшли на репетицію і заспівали, і всі колективи поставали і дивилися на нас, і почали плескати ... Чого не було в жодного колективу. Тоді ми зрозуміли, що ми круті. Нас не відпускали зі сцени. Один із найкращих ансамблів. Це журі одноголосно визнало. Ансамбль «Смерічка», місто Вижниця Чернівецької обл. Вітаємо переможців конкурсу». У дуеті з Н. Яремчуком М. Єжеленко співала в 1972 р. у столиці СРСР пісню В. Івасюка «Водограй», що стала знаменитою. Так за короткий

час завдяки таланту автора музики і слів В. Івасюка, власній харизмі й талановитості як виконавця Н. Яремчук на початку 1970-х рр. стрімко увірвався на олімп тогочасної радянської естради.

У 1971 р. влітку відбулися зйомки музичного фільму «Червона рута». Коли приїхав режисер Роман Олексів знімати фільм «Червона рута», вижницька «Смерічка» ще була самодіяльним колективом. За жанром «Червона рута – це фільм-концерт, в якому можна побачити стільки відомих у майбутньому постатей: Софію Ротару, Василя Зінкевича, Володимира Івасюка, Назарія Яремчука, Левка Дутківського, Аллу Дутківську, тоді це були молоді люди. Це був музичний фільм про ніжне і чисте кохання дівчини з гір та хлопця з Донеччини. Фільм отримав назву «Червона рута», від назви квітки, взятої зі старовинної карпатської легенди. Рута цвіте лише в ніч на Івана Купала, і дівчина, яка зможе побачити квітучу руту, буде щасливою в коханні. Головною героїнею стрічки стала С. Ротару [29, с. 237]. Пісні композитора В. Івасюка та інших авторів у фільмі виконував також Н. Яремчук та інші співаки ВІА «Смерічка». Стрічка мала великий успіх серед глядачів.

Однак тоді, коли молодий виконавець брав участь у зйомці фільму, померла його мама – Марія. Н. Яремчук вельми зажурився, коли матуся відійшла у вічність. Вони з Василем Зінкевичем перед зйомками «Червоної рути» приїхали до Вижниці на похорон. Як правило, рік триває жалоба після того, коли втрачаєш рідну й близьку людину. За місцевими українськими звичаями, люди ходять у темному одязі, майже не співають, а якщо й відвідують якісь весілля чи христини, то навіть не танцюють. І Назарій прагнув відбутися траур, щоб не брати участі у зйомках фільму та не співати зі «Смерічкою». Тоді практично вся родина збунтувалася і сказала: «Мама так цього жадала і чекала. Ти мусиш співати, і твої батьки з небес будуть тільки радіти цьому». І Назарій послухав та поїхав у Яремче зніматися у фільмі «Червона рута» [58].

«Я пам'ятаю, коли ми були у Москві разом, – згадувала Мирослава Єжелек про спільну з Н. Яремчуком поїздки на згаданий вище всесоюзний конкурс «Пісня року». – Ми давали концерти разом з «Піснями» (знаменитий білоруський ВІА. – Ю. Г.). І ми в одній кімнаті розташувалися ... І вони кажуть: «Хлопці, йдіть на професійну сцену. Подивіться: костюми нам пошила філармонія, інструменти нам купила». У них була дуже дорога апаратура, японська. А ми робили коштом своїх грошей. Нас вмовляли довго, говорили з Дутківським. Хотіли забрати колектив у філармонію. Він довго вагався, бо професійний колектив – це вже колектив, якому диктують, що співати. Там є програма, і там є вимоги до програми. Ми співали те, що нам лягало на душу. Дійшли, до того, що хлопці закінчували навчання в училищі, і вони покидають колектив. А що робити у Вижниці? Тому було прийнято рішення зберегти цей колектив» [17, с. 67].

Та все ж таки бажання великої сцени перемогло, «Смерічка з аматорського колективу перетворилася на професійний. З 1 квітня 1973 р., після тривалих переговорів та обіцянок від тодішньої дирекції Чернівецької філармонії, «Смерічка» офіційно почала вважатися її колективом. «Ми спалили всі мости для повернення у Вижницю, на самодіяльну сцену», – писала Мирослава Єжелек. – «Смерічка» стає популярним гуртом, але їм починають перекривати повітря на місцевому рівні, адже Левка Дутківського тоді називали «некерованим». Він мав доволі норовливий характер. І завжди робив те, що хотів. Велика сцена не завжди сприяє тому, що люди товаришують. І професійна сцена особливо». У 1976 р. гурт, по суті, розпався, з нього пішли три основні, ключові фігури – Л. Дутківський, В. Зінкевич і власне Н. Яремчук [75].

В. Зінкевич пішов до Луцька, де того ж року було створено ансамбль з поетичною назвою «Світязь». Л. Дутківський пішов на телестудію, де став звукорежисером. Натомість Н. Яремчук вирішив після завершення Чернівецького університету, як відомо, спробувати себе на науковій ниві,

влаштувався працювати старшим інженером на кафедрі економічної географії університету [75]. Однак така ситуація тривала недовго.

Через кілька місяців у 1976 р., коли знаменита на той час «Смерічка» розпалася, партійні чиновники, відповідальні за культуру, зрозуміли, що популярний ВІА повинен існувати як засіб впливу на молодь. Філ Пухарєв, журналіст, редактор, дослідник української поп-музики радянського періоду пізніше згадував: «Дзвонять Левкові та кажуть: «Левко, виручай. «Смерічки» немає, що робити? Поверни хоча б Назарія». Зрештою, він умовив його повернутися, хоча на той час уже не був керівником «Смерічки». Та все ж таки колектив, що до цього часу був № 1 на радянській Україні, поступово втрачає лідируючі позиції у сфері масової культури. У Радянському Союзі недолюбили успішних людей. Тих, хто бажав бути самостійним, мати своє «Я», тримати власну творчу, людську лінію, – таких не любили» [25, с. 310].

Ще одним надзвичайно потужним ударом для учасників «Смерічки» стала трагічна смерть В. Івасюка, який за офіційною версією компартійних часів закінчив життя самогубством у 1979 р. «Ми зібралися в гуртожитку ансамблю «Смерічки», – згадував Павло Дворський, – і всі були в шоці. Ми пили каву, хлопці курили, тихо розмовляли. Ніхто не хотів йти додому. Зібралися, всю ніч провели там. [...] Похорон відбувся 22 травня 1979 року. Були сотні тисяч людей на його похороні, хоча КДБ не дозволяло класти квіти на його пам'ятник, на його могилу. Багатьох студентів тоді за те, що вони йшли на похорон, відраховували з університету, інституту». Н. Яремчук тяжко переживав смерть близької людини, яка була безпосередньо причетна до його творчого злету. «Йому казали: «Тобі, не треба туди йти, навіть не думай. І ти не поїдеш туди», – згадував Дмитро Яремчук, син Назарія. – В різних ультимативних формах і просто в таких дружніх попереджували, що не треба і все». Однак Н. Яремчук і Л. Дутківський їздили на похорон, провели в останню дорогу «Володю, свого творчого побратима. Звичайно,

що це був великий удар, вони розуміли, що якщо не зберуть свої сили в один кулак і якщо не будуть триматися купи, то не переживуть цей час» [73].

У 1979 р. Л. Дутківському запропонували повернути популярність «Смерічки», за словами Ф. Пухарєва, «кажуть: «Левко, рятуй, повертайся. Все, що хочеш роби, але візьми «Смерічку» знову під своє крило» [25]. Однак повернути популярність ансамблю без талановитого композитора та автора слів кращих пісень «Смерічки» було неможливо. Треба врахувати ще й той факт, що Н. Яремчук – це вже була постать, популярність, вага якої виходила далеко за межі «Смерічки». Наскільки відомо, він також планував піти з ВІА, мав намір розпочати сольну кар'єру. У 1980 р. вийшла платівка «Незрівнянний світ краси», що була записана без участі «Смерічки», з ужгородським ансамблем «Музика». Зрештою, Л. Дутківський недовго пробув на цій посаді вдруге, і в 1982 р. пішов зі «Смерічки», а Н. Яремчук став новим художнім керівником «Смерічки». «Йому було нелегко поєднувати (функції) співака і організатора, лідера, і художнього керівника. Навантаження було колосальне, але так життя склалося, і він пройшов це», – згадував П. Дворський [25].

Спочатку Н. Яремчук намагався не відходити від ідеї і генеральної лінії, яку запровадив у роботі з колективом Л. Дутківський, але поступово, як стверджують музикознавці, «все це почало перетворюватися на його сольний проєкт. Тому музиканти не витримували, вони бажали самореалізації», поступово йшли з гурту. «Нам ставилися, – згадував Володимир Прокопик, учасник ВІА «Смерічка», – такі вимоги від керівництва філармонії, щоб ми не співали, як солісти, аби ми усе це разом збирали, а як соліст, був тільки Яремчук. Я з цим не погоджувався» [49].

Кадровий склад «Смерічки» в 1980-х рр. зазнавав частих змін, на зміну одним виконавцям приходили інші, але минулої слави повернути не вдавалося. Як результат, «з'явилася зірка» Н. Яремчука, колишнього учасника «Смерічки», що став виходити на перший план, а не ВІА. Він мандрував світом: був у Польщі на фестивалі «Зелена Гура», брав участь у

культурних заходах та гастролях в Індії, Німеччині, Канаді, США – від Нью-Йорка до Маямі, тощо. Звісно, було важко переносити переїзди. І в автобусах, і в поїздах, а часто в літаках, але артисти вже були загартовані. О 7 годині ранку виїжджали на концерт. Якщо гастролі проходили Україною, часто – селами і невеликими містами, то графік був жорсткий: перший концерт починався о 9-й год. зранку, другий – о 12-й, наступні – о 15:00 і 19:00 год. Чотири концерти на день! [25, с. 309].

Назарій Яремчук – то була дуже непересічна особистість. Незважаючи на постійну зайнятість, він дуже багато читав, любив дізнаватися нове. Він ще вів щоденник, щоправда, ніколи його не показував. У ньому фіксувалося, що він вдало зробив, що йому треба було б змінити, що – завтра поправити, в творчому плані, в адміністративному і т. д. Він жив «Смерічкою», колективом, в якому став головною зіркою. Були такі виступи по селах, по районних центрах, коли, наприклад, не було в населених пунктах Будинку культури. Приїжджала машина, розкладали «газон», ставили апаратуру зверху і співали. Люди сиділи прямо на копицях сіна, а артисти співали для них. «Тому деякі концерти, такі природні, запам'ятовуються більше, як концерти в палаці «Україна» чи в Кремлівському палаці», – згадував Павло Дворський [25, с. 299].

У березні 1986 р., коли сталася аварія на Чорнобильській АЕС, Н. Яремчук та артисти «Смерічки» довідалися про трагедію під час гастролей в Кишиневі. Приїхавши в Україну, з офіційної преси, телебачення не могли довідатися насправді, що ж сталося. Говорили, що то страшна аварія, «будьте обережні, бережіть свої родини». Багато хто відправляв дітей і дружин у село до батьків, щоб вони хоч там дихали свіжим повітрям. А потім надійшли циркуляри, що кожен артист і кожна філармонія має відправити декілька колективів, щоб виступити перед тими, хто працює і рятує сучасників від тієї страшної біди. Зокрема, поїхав ансамбль «Смерічка». Це було політичне завдання і програма № 1, щоб через митців, їхню творчість вселити надію для якогось заспокоєння населення. У цьому плані однозначно зловживали

частотою поїздок Н. Яремчука до Чорнобильської зони. Якщо деякі артисти виступали з невеликим репертуаром, по дві-три пісні співали, то Назарій, як правило, був на сцені довго, ціле відділення, 40 хв. Бо він був переконаний в тому, що потрібен простим людям [25, с. 310].

Н. Яремчук навіть після гастролей зробив знімок біля самого реактора. Коли поїхавши в 1987 р. на гастролі в Канаду, Павло Дворський показав ці знімки, то на інтерв'ю на канадському телебаченні йому сказали, що це фотомонтаж. Ніхто не міг повірити, що він з Назарієм побував у ста метрах біля реактора і живий приїхав до них на гастролі. Гітара набрала стільки опромінення біля реактора (дози радіації контролювалися), що П. Дворський мусив її позбутися. А гітара була дуже дорога, японського виробника «YAMANA», акустична [25, с. 310].

Одного разу зателефонували до Чернівецької філармонії з Москви і запропонували, щоб Назарій Яремчук та «Смерічка» вирушили в Афганістан для обслуговування, як тоді говорилося, «обмеженого контингенту військ» у цій країні, уведеного в 1979 р. Пропаганда діяла таким чином, що там наших військ немає або зовсім мало. Ніхто не знав конкретно, хто з ким там воює і що відбувається, за офіційною інформацією, це була підтримка прокомуністичних сил у боротьбі з контрреволюцією. Однак було відомо, що в Афганістані воює чимало юнаків, призваних до лав Радянської армії з України.

У Н. Яремчука постійно був мотив – надати допомогу простій людині, де б це не було: чи то Афганістан, чи Чорнобиль. Моральна, духовна підтримка часто важливіша, ніж матеріальна. На гастролях не було сцен, будинків культури тощо. Під'їжджає машина «Урал», в якій відкривають борти, потім – друга, і то вже сцена. І солдати стоять там під палючим сонцем. Назарій співав у концертному костюмі, піт ллється по ньому, і до нього підходять солдати-українці й кажуть: «Це наш піт український». Витирають обличчя і дякують йому за пісні, кажуть: «Ми зараз дві години побували вдома». Багато хто лежав у шпиталі, хто, на жаль, без ноги або

руки. І їх вивозять туди, і вони сидять, слухають. Концерт тривав близько двох годин, не менше. І потім начальник шпиталю сказав: «Ви знаєте, у нас є такі, які з палати не можуть вийти. І дуже б хотіли, якщо можна, щоб Ви зайшли в палату». І артисти зайшли в палату для поранених радянських солдат в Афганістані. Н. Яремчук згадував, що там лежив молодий юнак, здається, років 19-ти, увесь обпалений. Тільки бинт, очі видно. За словами Н. Яремчука, він «тихенько» спитав: «А ти звідки?». Він каже: «Я з Коломиї», Івано-Франківської області, це поруч. Я кажу: «А що б ти, яку пісню хотів послухати?». А він каже: «Гай, зелений гай» [25, с. 311].

Н. Яремчук виконав цю українську пісню важко пораненому українському солдату, що була надзвичайно популярною в той час в Україні, де в цілому домінувала російськомовна популярна музика. На жаль, ми не знаємо прізвище цього юнака, що був змушений воювати далеко від рідної землі за чужі інтереси і хотів послухати пісню Н. Яремчука. А скільки таких ще прикладів було, коли популярний український співак співав пісні й «лікував душі» поранених солдат з України, постраждалих від радіації після аварії на АЕС, бо Н. Яремчуку довелося побувати і в Чорнобилі, і в Афганістані, найбільш «гарячих точках» того часу.

Творча діяльність Н. Яремчука, що мала культурний характер, сприяла утвердженню національної самосвідомості через мелодійну пісню, милозвучну українську мову – основу національної самобутності. Н. Яремчук мав глибоко патріотичну позицію, яку не боявся відверто висловлювати у спілкуванні. Коли в Москві почався путч у серпні 1991 р., дружина Н. Яремчука Дарина дуже хвилювалася, що Назарій настільки, що може потрапити навіть у Сибір, якщо спроба державного перевороту в СРСР переможе і буде відновлено партійно-тоталітарний режим. «Що з цього вийде? Назарій сказав дружині: «Побачиш, в Україні не буде жодної кривавої краплини, ти побачиш». І так воно і сталося [25, с. 311]. Н. Яремчук і його команда надзвичайно багато попрацювали перед референдумом у грудні 1991 р., щоб якомога більше виборців проголосували за підтримку національно-

державної незалежності, особливо на Півдні та Сході України, в Криму. Н. Яремчук об'їздив весь схід України, згадувала дружина Яремчука — Дарина: «І я бачила, як там його люблять. Не лише на Галичині та на Буковині. Наскільки його любить схід: Одеса, Запоріжжя, Херсон. Це неможливо передати» [25, с. 301].

Н. Яремчук писав у своєму щоденнику: «Нас віками обманювали, гнобили, використовували. Вивозили все — від сала і чорнозему, від робітничих рук до геніального інтелекту. Тепер ми держава. Не дають розбудовувати. Контррозвідки москви наплодили чи не сотні газет в Україні, і всюди пропаганда проти нашої дорогої і рідної, терплячої і серцю милої Батьківщини, України. Любі українці, народі України — це й українці, євреї, німці, болгари, румуни і всі-всі, будьте обачні! Нас хочуть поневолити, нас хочуть розділити, посварити. Не даймо їм цього шансу, бо в нас його не буде. Погляньмо довколо — скрізь війни, і скрізь замішана Москва! Невже нас зловісна історія не навчила?. Будьмо пильними» [42]. Якими актуальними в наш час є слова, які Н. Яремчук написав в останні роки життя, на початку незалежності України.

Одного разу, на початку 1990-х рр., Н. Яремчук разом зі своєю дружиною Дариною приїхали у Верховину. Вони там довго блукали, назбирали чимало грибів, лісових ягід, перетинали великі потоки. І раптом почули сопілку. Сопілкар грав так, що подружжя зачарувалося тим співом. Назарій сказав: «Я мушу з ним познайомитись». Але відлуння йшло горами, і вони не могли точно виявити, звідки лунає той спів. Довго спускалися потоками вниз і нарешті побачили: стоїть міцний чоловік і грає на сопілці. Назарій з Дариною підійшли до нього, а чоловік сліпий. Але майстерність володіння тією сопілкою — це було неможливо передати. Н. Яремчук поговорив з ним, обговорили декілька моментів. І вже коли попрощалися з сопілкарем, та спускалися вниз Назарій каже: «Ось заради цього варто народитися — аби відчути, що ти співаєш не за гроші, а ти дякуєш Богові і природі, що вона тебе створила» [25, с. 301].

Досить часто Н. Яремчуку пропонували квартиру в Києві, але він навідріз відмовлявся, бо казав: «Я Буковину не можу поміняти». Оце матеріальне, машини, квартири і т. п. було для нього не настільки важливе, як творчість.

Таким чином, Назарій Яремчук, уродженець мальовничої Буковини, с. Рівня Вижницького району, з дитячих років проявив інтерес до музики. У ранньому віці він втратив батька, якому на момент народження сина було 64 роки, а пізніше – і маму, тож навчався у Вижницькій школі-інтернаті. Із другої спроби в 1970 р. поступив до Чернівецького університету на географічний факультет. Однак любов до музики перемогла, ще під час навчання в університеті Назарій познайомився з талановитим композитором, музикантом, керівником ВІА «Смерічка», заснованої в 1966 р., Левком Дутківським, став солістом ансамблю, бо мав гарний тембр голосу. За допомогою легендарного автора популярних українських пісень Володимира Івасюка, що писав музику і слова в руслі надзвичайно популярної в той час у світі групи «Бітлз», Н. Яремчук за короткий час пробився на вершину всесоюзної слави. Зокрема, він виступав на конкурсах «Пісня року» в Москві разом з самим В. Івасюком і В. Зінкевичем в 1971 р. з легендарною «Червоною рutoю», а наступного року – з «Водограєм» разом з М. Єжеленко.

Після зйомки фільму-концерту «Червона рута» на початку 1970-х рр. Н. Яремчук, як і вся ВІА «Смерічка», набув величезної популярності в Україні. Однак після розпаду ансамблю в 1976 р. на якийсь час Н. Яремчук на вершині слави відійшов від музичної творчості, що було не в останню чергу пов'язано з трагічною смертю В. Івасюка. На запрошення Л. Дутківського популярний співак невдовзі повернувся до «Смерічки», мав часті гастролі в Україні та за кордоном, у т. ч. в «гарячих точках» – поблизу Чорнобильської АЕС для ліквідаторів аварії, в Афганістані для українських солдат, та ін. Він виступав уже як сольний виконавець, а його мелодійні пісні українською мовою були чинником формування національно-патріотичних поглядів для молоді, населення України. Успішна кар'єра Н. Яремчука як

виконавця популярної музики продовжилася вже в незалежній Україні після 1991 р., за яку він гаряче вболівав та агітував своєю творчістю і громадською діяльністю. Однак передчасна і смертельна хвороба, про яку більше детально піде мова в наступних підрозділах, зокрема про особисте життя та його вплив на творчість, обірвала життя співака в 1995 р.

1.2 Особисте життя та його вплив на творчість

На творчість будь-якої людини має значний вплив особисте, сімейне життя. Не був виключенням і Н. Яремчук, для якого, як і для будь-якого митця, співака, необхідне натхнення, яке він черпав із сім'ї, родини. Хотілося б коротко зупинитися на особистому житті Н. Яремчука та його впливі на творчість. Почнемо з того, як він знайшов собі дружину, як кажуть, сімейний затишок. У 1972 р. керівник ВІА «Смерічка» Левко Дутківський спільно з Василем Зінкевичем у пошуках вокалістки для ансамблю прибули в музичне училище Ужгорода на прослуховування. І Л. Дутківському, і В. Зінкевичу припала до душі Олена Шевченко, вони одноголосно вирішили запросили її до гурту. Вона від радості вирішила зателефонувати батькам у Міжгір'я, селище на Закарпатті, звідки Олена була родом. Її мама відповіла, що «варто викинути ці пустощі з голови». Ще й свого чоловіка відправила в Ужгород, щоб той «навів лад». Батько приїхав, поговорив з Л. Дутківським та В. Зінкевичем, та й каже доньці: «Оленко, це тобі (вказуючи на Левка Тарасовича) – батько, а це (киваючи на Василя) – брат». І поїхав додому, а донька – в Чернівці, де й зустріла Назарія, в Чернівецькому музичному училищі. Це було кохання з першого погляду [42].

«Стосовно діда, то він, звісно, отримав від бабусі на горіхи, однак згодом вона ніскільки не шкодувала, що дочка її не послухалася», – згадував Дмитро Яремчук, український естрадний співак, заслужений та народний артист України, син Назарія [72]. Назарій з Оленою швидко одружилися. Незабаром в них народилася дитина. Ось як у своєму щоденнику описав цей

день Н. Яремчук: «Дитинство зникло у вічність. Юнацькі мрії розтанули на обрії життя. Син, синочок народився в мене. Оленка народила мені сина. Сьогодні 19 лютого 1975 року о першій годині дня народилося нове життя. Ми назвемо його Дмитром. Радіє сонце з небом, радіє земля, бо прилетіла з народженням сина на крилах у гори весна» [25, с. 302]. Уже через два роки в них народилася друга дитина – син, якого Олена назвала на честь чоловіка – Назарієм [47].

Змалечку діти Н. Яремчука пам'ятають, що окрім простоти, в їхнього батька була також велика принциповість. Якщо він щось казав, то так і мало бути. Назарій був щирий, відвертий у спілкуванні, проте мав стрижень всередині дуже серйозний. Насправді він не був таким простим, як часом могло здатися, а розважливою людиною. «Навіть у родині: якщо тато сказав, що треба замести листя у дворі, то його слово – закон. Вже хочеш-не хочеш, тобі треба щось там читати, вчити або екзамен у тебе – це нікого не хвилює. І ти вигадуєш, як тобі схитрувати. Це не проходить», – пригадують сини Дмитро та Назарій Яремчуки [66].

В Олени були дуже добрі вокальні дані, щоб зробити сольну кар'єру, але вона цілком віддала себе Назарові. Він був зіркою, а вона – соратником, завжди підтримувала, була поруч, готувала його улюблені страви, була берегинею домашнього вогнища. «Олена не їздила з ними. Був у нас певний закон, щоб нікому не було незручно, ані образливо: не брати своїх дружин на гастролі. Ну, і загалом, дотримувалися цього правила. Молоді хлопці, величезний успіх. Почалися, напевне, ревності. Так, як поведився Назарій, то я не знаю: вона не мала би мати жодних претензій. Ну, що там було в них, коли я не бачив, я не знаю. Можливо, щось було, що дійшло до того, що зрештою вони розійшлися», – згадував співак Володимир Прокопик, учасник «Смерічки». Назарій сильно хотів зберегти шлюб. Переживав, але він все ж таки знайшов себе. І працював, творив і займався дітьми: і Дмитром, і Назарієм. «Він такий був міцний, він гуцул! А гуцули вміють переборювати різні психологічні травми» [25, с. 299], – писав Павло Дворський.

Пізніше сини співака вважатимуть рішення батька про розлучення помилкою. Більше того, вони переконані, що якби батьки не розійшлися, Н. Яремчук досі був би живий. Чи жалкувала Олена про розлучення? Звісно, адже це було велике кохання. Згодом вона переїхала до Києва, де вдруге вийшла заміж, народила ще одного сина – Святослава [50]. Назарій довго думав, що все ще зміниться, і вони з Оленою будуть разом. Та після того, як на світ з'явився її син, то відпустив ситуацію. «Чи шкодував тато, що розлучився з мамою? Я не буду про це говорити. Не хочу зараз озвучувати чогось такого, що потім може викликати конфлікти або невдоволення. Мій тато – особлива людина. Я не хочу бруду, якихось розбірок навколо його імені, і, сподіваюся, цього не буде», – пізніше зазначив син Н. Яремчука Дмитро [77].

Із своєю другою дружиною Назарій познайомився в селі Тюдів на Косівщині в 1990 р. Дарина якраз після важкого чергування вирішила провідати свого двоюрідного брата. Саме тоді, коли вона збиралася від'їжджати, до хати під'їжджає машина Н. Яремчука. Назарій залишив на хвіртці свою машину, вітається: «Добрий день, ви хто?». «Добрий день! Ви не знаєте, хто я, а я знаю, хто ви. І мені дуже приємно». І представилася. «О, а ви можете залишитися на декілька хвилин?». «Ми просиділи до 4-ї години ночі. Ми не зчулися, як пробіг цей час. Він був настільки красивий, засмаглий, кучеряві брови, зелені очі. Усміхнений такий, щасливий», – згадувала про свою першу зустріч з Назарієм його друга дружина Дарина Яремчук [25, с. 301].

Колеги Дарини, хірурги, головний лікар казали: «Коли ти закохалася, то даємо відпустку на місяць, два, три. Але брати шлюб з артистом? То ж такі несерйозні люди». Вона могла відмовитися від усього на світі, проте знала, що коли Назарій запропонує, вона неодмінно відповість: «Так. Я йду з тобою» [25, с. 301]. Водночас у Назарія все відбулося спонтанно. В одній гучній компанії він попросив календар, після чого запропонував Дарині

одружитися в суботу, тобто через два дні. На пропозицію Дарина погодилася, вони сіли в машину і поїхали в Косів до священника.

«Четверта година ранку. Стукаємо до священника, – пригадувала Дарина. – Виходить отець у піжамі: «Дарко, скажіть, будь ласка, це той чоловік, про котрого я думаю?». Відповідаю : «Так, отче, це той чоловік, про котрого ви думаєте». «Чим можу бути корисним вам?». Ми домовилися зі священником про такі речі, що це буде таємно. Я не хочу, щоб там було багато людей. Тільки моя родина і родина Назарія, найближчі. 2 лютого, сніг по коліна. Ми підходимо до церкви і не можемо очам своїм повірити – вся площа перед церквою заповнена людьми, людей сила-силенна! Він людям сказав: «Люди, прийдіть привітати. У нас Народний артист України братиме шлюб з нашою землячкою» [25, с. 301].

Церква Іоанна Хрестителя в місті Косів була переповнена. Людей сила-силенна, було дуже холодно. Церква на той час не опалювалася, і Назарій був трохи «синюшного кольору» від холоду. Однак холод і втома не створювали незручностей для закоханих. Коли Н. Яремчуку одягли корону, він думав про те, коли вже все закінчиться, і він зможе взяти дружину на руки і віднести додому [25, с. 301].

Після весілля щовечора до подружжя приходили друзі з Чернівецької філармонії – знайомі, близькі, далекі, з Києва, Харкова та інших міст і сіл України. Щодня в них були гості. У Дарини ніколи навіть не поставало питання посваритися з Назарієм, або сказати: «Навіщо ти сюди цих людей привів?». Якщо він привів, значить, він знає, що робить. І щодня це був феєрверк життя, кохання, радості від життя. У них була надзвичайно весела, щаслива родина: Назарій, Дарина, Дмитро, Назар і Віра (донька Дарини Яремчук від першого шлюбу). «Він ще маленьким був, і він знав, що в нього буде донечка, яка буде зватись Марічка, – згадувала дружина Назарія. – Це в нього була така рожева мрія, до якої він йшов. І коли я зрозуміла, що у нас буде ляля, ми пішли на УЗД. Я працювала тут в пологовому в Чернівцях. Я пішла до себе на роботу, щоб подивилися, хто там є і як дитина розвивається.

Мені подивилися і кажуть: «У вас дівчинка». Ну і я починаю плакати. Вірочка розповідала: «Ти не уявляєш, як він страшенно хвилювався. Мені здавалося, він просто зомліє від страху, що це відбувається». Але сталося все дуже швидко і гарно» [25, с. 301].

Після народження донечки Назарій був на «сьомому небі» від щастя. Старші діти одразу її полюбили, постійно з нею бавилися. Хоча пізніше їхні стосунки, на жаль, важко назвати теплими. Вирушаючи на гастролі, Н. Яремчук постійно брав маленьку подушку донечки, адже вважав її своїм талисманом. Марійка Яремчук згадує: «Є відео у нас вдома, де тато несе мене ніби на плечах. І коли я його дивлюся, мені постійно здається, що я це точно пам'ятаю. От що я знаю, як це було. Будучи відверто, я, ніби в пошуках Ельдорадо, все своє життя збирала якісь спогади і хотіла скласти для себе образ Назарія Яремчука, вірніше свого тата, бо якраз як Назарія Яремчука, я його знаю, як і всі, так? А мені хотілося дізнатися, яким він був у побуті, яким був татом» [25, с. 301].

Однак останні роки свого життя Назарій Яремчук провів у нерівній боротьбі з невиліковною хворобою – раком. Він настільки тримався, що жодного разу не сказав: «Мені болить так, що я не витримую». Його почали колоти наркотиками в останню ніч. Коли він лежав, то говорив, а як тільки підводився – то втрачав свідомість і падав. Н. Яремчуку здавалося, якщо він встане, то втече від цього, від цієї недуги. Він не хотів померати. Йому тоді було настільки прикро, що він не має сили підняти свою донечку на руки. Очевидно, Назарій хотів її виростити, виховати. Вона була ще тоді такою маленькою. 2 березня 1995 р. їй виповнилося лише два роки. Однак за життя Н. Яремчук давав мало інтерв'ю, кількості джерельного матеріалу особисто від нього, особливо в останні роки, місяці та дні життя, недостатньо, щоб передати «його історію» [25, с. 299].

Таким чином, особисте життя Назарія Яремчука не було відокремленим від його творчості. Воно стало її невичерпним джерелом, збагачуючи його пісні щирістю, емоційністю та глибоким людським сенсом.

Він був двічі одружений, мав щастя відчувати себе люблячим батьком. Однак на вершині слави, вже в незалежній Україні, підступна невиліковна хвороба – рак – забрала життя популярного співака.

РОЗДІЛ 2. Творча спадщина

2.1 Тематика і стилістичні особливості виконання

Назарій Яремчук, пісні якого досі знають та пам'ятають в Україні, за свою 25-річну музичну кар'єру залишив вагомий творчий доробок. Він, молодий, харизматичний і обдарований, став суперзіркою для свого часу. Для багатьох Н. Яремчук залишився в пам'яті як лірико-романтичний виконавець. Проте шанувальники, які добре знайомі з творчістю Н. Яремчука, знають, що в піснях, які він виконував, поєдналися лірика та громадська тематика. Музика з репертуару Н. Яремчука стала поєднанням тогочасних попмотивів з українськими народними мелодіями. У період творчої діяльності Н. Яремчука і «Смерічки» ще не використовували фонограми, тож кожен виступ був симбіозом театральних постановок, акторської майстерності та відточеного вокалу. І це теж є однією з причин захоплення сучасників талантом виконавця.

У репертуарі Н. Яремчука було понад 150 пісень. І чи не кожна з них ставала хітом свого часу. А деякі композиції здобули народну любов на десятиліття. І навіть тепер, майже через 30 років після смерті виконавця, їх люблять і слухають у запису, попри те, що ці твори вже переспівували десятки інших співаків у різних стилях. У списку таких пісень у виконанні Н. Яремчука – Івасюкова «Червона рута», «Гай, зелений гай» авторства композитора Олександра Злотника та поета Юрія Рибчинського, «Стожари», написані тандемом поета Володимира Кудрявцева і композитора Павла Дворського та багато ін. [42].

З піснею «Червона рута» легендарне тріо Івасюк-Яремчук-Зінкевич, як відомо, виграли конкурс «Пісня року -1971» і здобули всесоюзну славу [14]. З цієї пісні й почалося всеукраїнське визнання Н. Яремчука як талановитого виконавця, соліста. Одним із шедеврів стала пісня «Стожари» на слова Володимира Кудрявцева і музику Павла Дворського, яку написали спеціально для голосу Н. Яремчука – першого, хто її виконав. П. Дворський

так розповідав про створення пісні: «Мені було лише 25 років, я не був одружений. І звісно, що я хотів знайти ту дівчину, єдину, і мабуть, от те юне кохання, юна мрія, перетворилась у душевну, ліричну мелодію» [18, с. 68]. І хоча за більш ніж 40-річну історію в пісні з'явилося багато версій виконання, найпопулярнішою залишається саме версія Н. Яремчука.

Окрім блискучих вокальних даних, Н. Яремчук писав і власні пісні та вірші. Внаслідок цього народилася пісня на його вірші «Платогони», музику написав Павло Дворський. Це була запальна музика у стилі рок-н-рол, яка дуже сильно імпонувала молоді [10]. Пісня «Задивлюсь у твої очі», глибоко проникає у серця слухача. А образ очей коханої постає, як цілий світ, сповнений тепла, ласки та розуміння.

Досить часто колектив «Смерічка» брав із собою на гастролі футбольний м'яч, і якщо була можливість, то грали з місцевими командами в футбол. Тому і не дивно, що слова і музика пісні «Київське Динамо» належить Назарію, адже він любляв цю гру. Пісня стала не просто музичним твором, а своєрідним символом гордості за український футбол, об'єднуючи вболівальників навколо улюбленої команди.

Водночас ніколи не покидала серце Назарія тема мами, найближчої людини, яка дала життя. Саме ненька навчила ступити перший крок, вимовити перше слово. І найголовніше – навчила жити в цьому світі. Тому він підготував пісню «Чуєш, мамо» на слова М. Ткача і музику О. Злотика. Та після того, як її представили на художню раду Національного радіо, чиновники сказали, що це погана пісня. Та Назарій прагнув її виконати [15]. Деб'ют пісні відбувся 8 березня 1982 р. в Жовтневому палаці в Києві. На концерті був присутній перший секретар ЦК КП(б)У всевладний на той час Володимир Щербицький. Йому ця пісня сподобалася, після цього вона увійшла в ефіри радіостанцій, на телебачення, стала популярною.

Протягом тривалого часу на сцені в Н. Яремчука було амплуа ліричного героя, але він насправді любив виконувати композиції, в яких лірика поєднувалася з громадянським підтекстом. І все ж у 1980-х рр. Н.

Яремчука вважали, якщо висловлюватися сучасною мовою, «секс-символом української естради». Коли він, для прикладу, співав «Запроси мене у сни свої» (написана 1973 р. композитором В. Івасюком на слова Б. Стельмаха, пісня стала відома у виконанні С. Ротару та Н. Яремчука), то кожна дівчина вірила, що він звертається саме до неї.

У репертуарі Н. Яремчука були й композиції континентально-моторного типу, де домінують риси ліричного солоспіву, а на другому плані можна почути танцювальний вальсовий початок, що видно в пісні «Квітка розмарія». Танцювальний характер яскраво виражений у рухливому, ритмічному приспіві, натомість лірична основа проявляється в інструментальних програвках та куплетах [9].

Натомість пісня «Водограй» [7] є однією з найяскравіших та найулюбленіших творів української естради. Вона стала символом чистоти, кохання та юності, залишивши глибокий слід в історії української музики. А проникливий, щирий та емоційний голос Назарія ідеально передає настрій та зміст «Водограю». Лагідна манера виконання, чітка дикція та вміння донести кожне слово до слухача роблять пісню особливо зворушливою. Енергія та оптимізм, які випромінює його виконання, заряджають слухачів позитивними емоціями. Можна стверджувати, що характерна манера Яремчука, його тембр голосу стали візитівкою пісні та зробили її впізнаваною з перших нот.

Надзвичайно популярна свого часу пісня «Гай зелений, гай» (музика О. Злотника на слова Ю. Рибчинського) [8] у виконанні Назарія Яремчука є вдалим зразком поєднання краси народної поезії та музики з унікальним талантом виконавця. Вона не тільки показує красу рідної природи та народну мудрість, але й завдяки майстерності виконавця, доступності тексту знаходить шлях до сердець багатьох слухачів, навіть сучасних.

Загальне визнання і слава не викликали в Н. Яремчука «зіркової хвороби» й не змінили його простоти та щирості вдачі. Про добре серце Назарія зворушливу історію оповідала його дружина Дарина. Це трапилося 1993 р., коли Н. Яремчук з ансамблем «Смерічка» мусили виступати з

концертами в карпатських селах. Тоді зненацька випало багато снігу, лютували сильні морози. Перед концертом до Назарія підійшов хлопчина років десяти з листом від свого класу. У ньому було написано: «Слава Ісусу Христу! Вельмишановний Назарію Яремчуку, дуже просимо Вас впустити нас на Ваш концерт. Ми будемо сидіти тихо. До нас рідко приїжджають артисти, а Ви – вперше. Ми без грошей, бо весь тиждень живемо у пришкільному інтернаті. Дуже любимо пісню «Батько і мати» у Вашому виконанні. Будемо пам'ятати Вашу доброту. Діти з пришкільного інтернату: Ромко, Жень, Таня, Володя, Сергій, Василь, Марія, Світланка, Марія, Василь, Іван та Олександр» [25].

«Звісно, всіх цих дітей пропустили на концерт і посадили у першому ряді», – згадувала Дарина. – А за лаштунками, у так званій гримерній, плакали всі, особливо Назарій. Мабуть згадав своє босоноге дитинство та школу-інтернат. Він не нарікав на долю. Ні! Кожен йде своєю стежкою в житті. Але в нього щеміла душа від співчуття до цих маленьких гуцуликів, від болю за цей талановитий та бідний народ, частинкою якого був і він. То був, певне, найкращий його концерт» [25]. З цього прикладу добре видно людські якості Н. Яремчука як доброзичливого, чуйного батька, в якого не було чужих дітей, а також його значний вплив як виконавця на підростаюче покоління.

«Пісня для мене – це все, – говорив Н. Яремчук. – Це вираження людських почуттів. Без пісні я не уявляю свого життя. Цим почуттям пронизано все: моя родина, друзі, колеги по роботі, творчості. Тому пісня завжди з нами. Кожний теплий прийом знімає втому, адже людина щаслива тим, що приносить радість людям, дарує їм задоволення. Хочу співати для вас гарних пісень, що западають у душу, в пам'ять серця, несуть гарні думки, зачаровують красою мелодій» [82].

Навіть, коли Назарію встановили на початку 1995 р. жахливий діагноз – саркома, стрімка форма раку, що швидко розвивається, він не припиняв співати. Поет Вадим Крищенко із сумом згадує, як зайшов за куліси

Співочого поля, де відбувався концерт на честь Дня Києва в травні 1995 р., та побачив Назарія, котрий чекав своєї черги. Той попрохав вибачення за хворобу, поставив кілька стільців та приліг на них, але швидко підвівся, крізь силу всміхнувся: «Нічого, мине, коли я співаю – мені легше». На сцену вийшов швидко, заспівав дві пісні «Чуєш, мамо» та «Родина». Але коли помахав публіці рукою, то це в нього вийшло якось непевно, рухи стали млявими, ніби співак прощався зі своїми слухачами [82].

Народний артист України, співак і композитор Павло Зібров згадав останні миті життя разом з другом і колегою Н. Яремчуком. «У нас була велика сцена біля «Батьківщини-Матері», День Києва. Був Назарій, він приїхав після операції, схуд на кілограмів 15–20 – концертний костюм просто висів на ньому. Але поруч з ним була дружина, давала йому пігулки. Ми, артисти, знали про його хворобу. Розуміли, що йому лишилося ... Ми вже знали це все, але не показували жодного вигляду. Він співав і відчував, що це буде ... Тоді його пісні звучали, як ніколи чуттєво. І його публіка зустрічала неймовірно тепло. Після був такий фуршет, усі його підбадьорювали і казали, що одужуєш, операція минула і все буде добре. Мені здається, що він десь там вірив нам. Ось таким я запам'ятав цей останній концерт. Це було десь за півтора-два місяці до смерті» [43].

Останній виступ Н. Яремчука відбувся 1 червня 1995 р. в Національній опері ім. Т.Шевченка. Він виконав останню пісню в своєму житті на людях, знамениту «Родину» (музика – О. Злотника, слова – В. Крищенко), в якій є пророчі слова в приспіві:

Родина, родина – від батька й до сина

Від матері доні добро передам.

Родина, родина – це вся Україна

З глибоким корінням, з високим гіллям.

Він ніби прощався зі своєю рідною багатомільйонною українською родиною шанувальників його пісень [70].

Таким чином, тематика музичної творчості Н. Яремчука була різноманітною, включала і любовну лірику, і пісня громадянського звучання та ін., а стилістичні особливості виконання – характерними, впізнаваними (тембр голосу, гарні костюми, елегантність тощо). Як приклад, пісня у виконанні співака «Родина» була своєрідним гімном родинних цінностей, пронизаним почуттям вдячності, кохання та поваги до свого коріння. Н. Яремчук своїм проникливим виконанням майстерно передає всю глибину цих почуттів, роблячи пісню близькою та зрозумілою кожному, хто дорожить своєю сім'єю.

2.2. Співпраця з українськими композиторами та поетами

Говорячи про постать Н. Яремчука, неможливо оминати легендарного українського композитора Володимира Івасюка. Саме в їхньому творчому союзі постали такі хіти, як «Червона рута», «Водограй», «Я піду в далекі гори» та ін. В. Івасюк був для Н. Яремчука також наставником щодо вокалу, стилю виконання, розвитку голосу. Композитор у всьому його активно підтримував. Разом з Володимиром Івасюком, Софією Ротару, Василем Зінкевичем Назарій Яремчук був серед тих, хто заклав підвалини поняття сучасної української естрадної пісні. Після трагічної смерті В. Івасюка наприкінці 1970-х рр., попри ризик втратити кар'єру та імідж, Назарій приїхав до Львова на похорон. На згадку про товариша Назарій виконував пісню «Посвята» на слова Юрія Рибчинського та музику Геннадія Татарченка, в якій було відображено трагічні переживання з приводу втрати, звучали мотиви з найвідоміших пісень В. Івасюка [23, с. 233].

Коли вже В. Івасюка не стало і треба було його кимось замінити (бо для популярності співака дуже важливо мати мелодійну пісню), то на допомогу прийшов композитор Олександр Злотник. Він вирішив дати якісь матеріали Назарію. О. Злотник мав написану мелодію пісні, що невдовзі стала однією з улюблених пісень усієї України з голосу Назарія Яремчука. Він награв її,

пісня співакові дуже сподобалася. Домовилися, що вірші до пісні напише талановитий київський поет Юрій Рибчинський, автор багатьох популярних творів. Через місяць вони зустрілися у столиці на квартирі Ю. Рибчинського. Та Юрій дещо дописував, робив останні правки. Назарій дуже хотів забрати пісню із собою до Чернівців, але довелось чекати до ранку. І вже о шостій годині лунала прем'єра:

Там, де зустрів тебе, там шумить і нині гай, зелений гай.

Там полюбив, як я, твої очі сині гай, зелений гай.

Там полюбив, як я, твій веселий голос гай, зелений гай ... [8].

Згодом мелодійна пісня у виконанні Н. Яремчука лунала звідусюди. Лише по радіо вона могла звучати десятки разів щодня, часто – на замовлення радіослухачів. Партійно-тоталітарна система, ідеологія Комуністичної партії вважала це неприйнятним, що «можеш все забути, тільки пам'ятай зоряну дорогу в гай, зелений гай». Як це можна забути комуністичні ідеали, соціалістичне будівництво і т. п., а пам'ятати тільки «твої очі сині» та «дорогу в гай, зелений гай». Пісню офіційні чиновники вважали низькопробоною, але заборонити її, спинити популярність серед народу не зміг ніхто.

Для Назарія Яремчука О. Злотник написав більше тридцяти пісень («Батько і мати», «Гай зелений гай», «Родина» та ін.), кожна з яких має свою цікаву історію. І кожна з них мала заслужену популярність. Пісні Н. Яремчук, як правило, вивчав дуже швидко, миттєво запам'ятовував мелодію і робив перший, «чорний» запис. Шліфував кожну на своїх концертах, яких ставало дедалі більше. Відчував реакцію глядачів, реагував, робив висновки. Розумів і визначався, що і де варто доопрацювати в тому чи іншому звороті, як його прикрасити. Так у ретельних пошуках виникав остаточний варіант твору [18, с. 95].

Одного разу, після вдалого аудіозапису, Н. Яремчук підійшов до О. Злотника і сказав: «Сашко, давай я співатиму тільки твої пісні!». Він розумів, що таким чином Назарій хотів віддячити за спільну роботу. Проте той

відповів йому: «Назарію, у світі окрім мене, є багато хороших композиторів. Кожен з них дасть тобі нові інтонації, нові образи. А свої пісні я тобі й так віддам. І ти їх співатимеш ще краще, адже набудеш ще більшого творчого досвіду [18, с. 96]», – згадував О. Злотник, нині – Народний артист України, ректор Київської муніципальної академії музики імені Р. Глієра.

Так буває не так часто у спілкуванні між творчими, відомими людьми, але з Назарієм в О. Злотника практично ніколи не виникало суперечок. Вони часто радилися щодо творчості та просто життєвих питань. Інші виконавці бачили їхню дружбу, проте ніхто не дорікав: «Чому віддав цю пісню Яремчукові, а не мені?». Для всіх відповідь була очевидна, і ні в кого не виникало творчої заздрості до їхньої співпраці. «Назарій покликав мене на свій 40-річний ювілей, – згадував О. Злотник, – що святкували в буковинській залі готелю «Черемош». Серед моїх подарунків була нова пісня на вірші Вадима Крищенка «Родина». Святкування минуло надзвичайно весело, з піснями, гарними тостами, чудовою музикою буковинського ансамблю. Потім, після ресторану, ми ще засиділися вдома у Назарія. Хіба я міг тоді уявити, що наступного ювілею вже не буде ... Пісню «Родина» він чомусь не квапився записувати, ніби відчував, що це остання пісня, котру він заспіває у своєму житті. Запис «Родина» відбувся майже через три роки. Це було незвично для нього – адже за цей час Назарій записав ще кілька моїх пісень. А запис «Родина» все відкладав ...» [70].

«Минув місяць, два, три ... Злетіло півроку. А пісні нема!, – пригадує О. Злотник. – За той час Назарій записав декілька інших пісень. Вони неодноразово зустрічалися, часто розмовляли по телефону. Й Олександр Злотнику, і Вадиму Крищенку він щоразу мовив те саме: «Хлопці, почекайте. Прийде час і до нашої «Родини». Навіть було таке, що вони натякнули Н. Яремчуку: «Якщо не бажаєш, може, віддамо її комусь іншому?». А Назарій стояв на своєму: «Почекайте...» [18, с.119].

«А якось на одному з концертів у палаці «Україна» Н. Яремчук вперше виконав довгоочікувану пісню, – згадував О. Злотник. – Хоч ми були

присутні з Вадимом Крищенком, нас він не сповістив. Ми навіть не сподівалися. «Родина» була другою заспіваною піснею тоді на концерті. Коли закінчив, зала на якусь мить завмерла. Оця реакція глядача на новий твір, ось ця пауза, завжди неймовірно болісна. Сприймуть чи ні, сподобається чи ... Реакція не забарилася: шквалом оплесків, які не вщухали, а перейшли у понад тритисячну овацію, була зустрінута прем'єра нашим вдячним слухачем. Коли ж ми із Крищенком підійшли за лаштунки, щоб привітати митця з таким величним успіхом, то Назарчик сказав: «Я ж недаремно вичекав, бачите, як сприйняли нашу «Родину!». Це відчуття пісні, її часу та місця завжди важливі. Яремчук знав це, і вдало та влучно досягав мети. Пісня досить швидко набула популярності, полюбили її й за кордоном» [18, с. 119]. «Переконаний, що Назарія Яремчука на українській сцені ніхто ніколи не замінить. Він – це та навіки вмурована цеглина в українському мистецтві, яку вибити чи замінити кимось нереально», – зробив висновок О. Злотник [70].

Аналізуючи творчий доробок Н. Яремчука, хотілося б зацитувати слова популярного українського композитора Вадима Крищенка, бо важко висловитися краще, більш точно. «Яремчук серед тих небагатьох, що піднесли пісенне небо над нами, змусили нас дослухатися до унікальної рідної пісні ... Володимир Івасюк, Левко Дутківський, Василь Зінкевич і наймолодший Назарій Яремчук. Це вони розгорнули нову сторінку нашої пісенної творчості, увібрали народні інтонації, дали пісні ширші й потужніші крила, позбавили її тієї в'ялості, яку сповідувала перелякана душа чиновників від культури, та певною мірою, і самі митці «совєтського режиму». Пісня почала народжувати радість і гнів, доброту і відчуття людської гідності ... Та ще забилася у цих піснях струна українського єства, яку не сплутаєш ні з ким і ні з чим ... Назарій Яремчук – глибоко національний співак, ніколи не втрачав гідності українця, не міняв її ні за гроші, ні за будь-які звання та привілеї, які в комуністичну епоху щедро роздавалися митцям послужливим, згорбленим у покорі. Любов до рідної землі, до рідного народу бу в нього якоюсь глибинною всепоглинаючою. Я

бачив, як він весь світився, коли наша Україна стала незалежною. «Заради цього я живу!» – сказав він мало не крізь сльози ... [18, с. 119].

«Ми випустили у світ з Назарієм Яремчуком близько двох десятків пісень, – згадував Вадим Крищенко. – Під словом «ми» розумію не тільки себе, а й композиторів. А це були Олександр Злотник, Геннадій Татарченко, Остап Гавриш, Володимир Шабашевич, Олександр Пушкаренко ... І знову перекидаю місточок до пісень. Одна з найулюбленіших моїх – це «Одинокий вожак». Нещодавно її прослухавши, подумав, що то Назарій співав про себе. Бо був він справді вожаком у пісенному професійному товаристві ... А коли записував у студії звукозапису пісню «Усміхнись мені», здавалося, збіглися всі, хто там працював і нишком, притамувавши подих, схвильовано вслухалися в Назаріїв голос, якесь магічне ліричне виконання пісні. Послухаєш таке – і забуваєш клопоти мирські» [18, с. 120].

Н. Яремчук нерідко виступав з гастрольми за кордоном, популяризував українські пісні у світі. Якось, повернувшись з гастролей по Латинській Америці, – писав Вадим Крищенко, – він із жалем зауважив: «А знаєте, в світі ще нас так мало знають, для більшості ми просто «рашен». Коли я розповідав їм про Україну, про нашу країну і народ, у багатьох від здивування розширювалися очі. Невже? Хіба? Та не може бути! Нас ще мають відкривати, і ми ще повинні відкриватися». Н. Яремчук попросив: «Напишіть, будь ласка, пісню про Україну». Поет В. Крищенко згодом це зробив: «Пісня називається «Невідома Україна». Встиг показати співакові, але він, на жаль, вже не зміг покласти її на свій голос. Загублено дивився на мене сумними глибокими очима ніби вибачаючись, мовляв, я не маю вже сил. Я обійняв його і ледве стримав сльози ... Назарій Яремчук багато їздив по світах, ніс нашу, його рідну українську пісню. Я певен, у багатьох випадках світ відкривав Україну саме з образу і голосу самого Назарія. А образ і голос його були притягально-щирі, сповнені неповторного колориту доброти і глибокої порядності» [18, с. 121].

«Естрадна зірка Назарія Яремчука засяяла з нашої пісні «Незрівнянний світ краси» (слова Анатолія Фартушняка, музика Левка Дутковського . – Ю. Г.). Я впевнений, що саме вона затвердила його як виконавця, як особистість», – розповідав співавтор А. Фартушняк. – Ми познайомились з Назарчиком у той період, коли я мав уже залишати Прикарпаття, якраз завершував навчання у Вижницькому училищі прикладного мистецтва, де опанував фах мистецького ткацтва. Як нині згадую той вечір, коли Левко Дутківський проводив зведену репетицію з оркестром та жіночим вокальним ансамблем. Керівник сидів за піаніно, а навпроти нього стояли учасники «Смерічки» і співали щойно вивчену нову пісню автора всесвітньо відомої «Черемшини» Василя Михайлюка «Смереки» («У вербах плакучих...»). І тут несподівано з'явився Василь Зінкевич з незнайомим юнаком. Василь попросив Левка послухати голос Назарія. І той заспівав надзвичайно популярну пісню Ігоря Поклада та Ігоря Бараха «Кохана». Хто б міг того вечора подумати, що «Смерічка» стане для Н. Яремчука рідною оселею» [18, с. 247], – пригадував поет-пісняр А. Фартушняк.

«У Назарчика від природи, від Бога справді був неповторний голос, – писав А. Фартушняк, – а скільки років праці віддав Дутківський, аби він зміг стати тим, ким став, хоча юнакові бракувало досвіду вокального співу. Тому й не дивно, що Левкові відразу ж захотілося для талановитого хлопця написати пісню. Треба було бачити щасливі очі Яремчука, коли він вперше заспівав пісню! А коли на Чернівецькому обласному телебаченні звукозапису Василь Стріхович зробив запис, Назарчиковій радості не було краю! «Незрівнянний світ краси» за короткий період стала у карпатському регіоні надзвичайно популярною» [18, с. 248].

Назарій Яремчук не був подібним ні на кого іншого, мав, так би мовити, свій вигляд. Недарма його ім'я означає присвячений Богові і, безперечно, людям. «Співак ніколи не вихвалявся ні собою, ні своєю творчістю. Мабуть, ось це «незнання», в доброму розумінні цього слова, сприяло появі багатьох прихильників його таланту, друзів. Назарчик завжди

горнувся до людей, які не були наділені високими чинами і посадами, був відданий рідній Буковині, рідній Україні навіть тоді, коли його слава лунала на весь світ. Не спокусився на столичні хорони, бажав жити там, де виколисала мати» [18, с. 249].

У 1976 р. на посаду соліста та інструменталіста в «Смерічку» прийшов молодий перспективний композитор і виконавець Павло Дворський. Він почав писати для своїх товаришів – Назарія Яремчука, Людмили Артеменко, для усього колективу. Перша його пісня, яка зазвучала на радіо, мала назву «Весільний розмай» на вірші Бориса Касієва. «Співав її Назарчик, – пригадував П. Дворський, – який відразу ж похвалив і підтримав. Яремчук радів, що поруч з Володею Івасюком, Ігорем Білозіром, Віктором Морозовим буде збагачувати репертуар наших виконавців рідною піснею і Павло Дворський. Назар шукав для нього вірші, пробував писати сам, знайомив з відомими майстрами слова. Та й доля сама підштовхувала і зводила Павла з тими, з ким потрібно. На велике щастя, три спільні пісні народилися у нас з Назарієм Яремчуком «Задивлюся в твої ласкаві очі», «Останній лист» та «Плотогони»» [18, с. 67].

«Йшов 1984 рік, – писав П. Дворський. – Я вирушив на відпочинок у Болгарію. Все навколо було чудове: море, сонце, вода, часу вільного вдосталь ... Але мною в якусь мить несподівано опанувала туга за рідною домівкою. Народилася музика і перший рядок приспіву: «Смерекова хата, Батьківський поріг...». Після повернення відразу зателефонував Миколі Бакаю і розповів про пережите. Поет, якого у дитинстві примусово вивезли до Сибіру, зрозумів мене ледь не з пів-слова і за кілька днів приніс гарні слова для майбутньої пісні.

«Смерекова хата, батьківський поріг,

Смерекова хата на крутій горі.

Як прийду до неї, коліном припаду,

Грудочку землі святої до вуст прикладу ...» [12].

«Ця пісня сподобається», – одразу мовив мені Назарій. Справді, вона такою й стала, і тепер без неї просто не мислю своєї творчості. Вгадав з вибором поета, який відразу влучив у мелодію, жодного слова я не змінив», – пригадував Павло Дворський [18, с. 67]. Щоправда, ще до «Смерекової хати» П. Дворський з Володимиром Кудрявцевим відчували смак популярності свого шлягера зі «Стожарами» [7]. Це було в 1977 р., а з В. Кудрявцевим у Києві їх познайомив Назарій Яремчук. «Ми пили каву, розмовляли. І, раптом, Назарій, звертаючись до мене та Кудрявцева, сказав: «Я вас звів до купи тут не просто так. Ви маєте написати щось таке, щоб те «щось» звучало приблизно так, як «Червона рута». Я відповідаю: «Назарію, та такі пісні, як «Рута», з'являються раз на сто років». Ми, мовляв, напишемо, але ти не бери одразу таку планку. А він навзамін: «Якщо брати меншу планку, то тоді краще не пишіть нічого ...». На тому й розійшлися [18, с. 67]», – згадував П. Дворський.

«Телефонували один одному, радилися, – згадував пізніше П. Дворський. – Одного разу поїхали ми на гастролі в одеську Балту. І саме там у мені тоді щось забриніло, якась така цікава мелодійна канва. І пов'язувалося воно із зорями, так ніби то мені зорі щось навівали, оті високі південні зорі, які в степу тим світлом своїм щось таке зі мною робили, що пояснити не можу. І хочу впіймати те видіння, і, здається, ось вона, та Божественна музика, але ще мить, і вона втікає від мене, не дається» [18, с. 68]. П. Дворський повернувся в Чернівці, принцип роботи був такий: П. Дворський наспівував, а Ф. Кудрявцев писав. П. Дворський сказав, що йому «хотілося б, аби у вірші йшлося про справжнє кохання, але обов'язково під нашою українською, оцією Божою природою, під нашими цими зірками, що на небі. Але що ж то воно за «Стожари»? [...] ... То є таке сузір'я, із семи зірок, і що за легендою, хто зустріне свою кохану під цими Стожарами, коли вони не заховані за хмарами, то ті двоє будуть вічно щасливими» [18, с. 68].

Пісня «Стожари», що уперше вийшла в ефір 1979 р., відразу полюбилася людям. Першим її виконавцем став Назарій Яремчук. П.

Дворський тоді Назарію наспівав, а Н. Яремчук обійняв його, і каже: «Павле, я вірю, що в цієї пісні велика доля». І записали її в Криму, де робили програму, що називалася «Десять років опісля» на ювілей «Смерічки». На тлі кримських гір співав Н. Яремчук, вбраний у гарну вишиванку [18, с. 68]. Це тільки один із прикладів успішної співпраці Н. Яремчука з українськими композиторами і поетами.

Будучи на хвилі популярності, Н. Яремчук не втратив людських рис, доброзичливості. Талановитий український композитор, уродженець Буковини Павло Дворський, з яким він тісно співпрацював на творчій ниві у «Смерічці», пригадував, що в 1976 р., коли «ми з Назарієм приїхали вперше в моє село з концертом, він прийшов до моїх батьків, обняв їх, поцілував і каже: «Гарний у вас син». А знаєте, що таке для батьків, коли про тебе говорить твій друг. Справжній друг. Я щасливий, що був разом з ним, працював разом з ним, співав разом з ним і прощався з ним» [25, с. 299].

Таким чином, завдяки творчій синергії з українськими композиторами і поетами-піснярами талант Н. Яремчука розцвів у повній мірі. Він не просто виконував пісні, а наповнював їх власними почуттями, роблячи кожную композицію особистою та незабутньою. Співпраця з видатними українськими митцями стала запорукою того, що пісенна спадщина Н. Яремчука є не лише цінним культурним надбанням України, але й продовжує надихати та єднати людей своєю щирістю та мелодійністю.

2.3. Назарій Яремчук та сучасність. Вшанування пам'яті співака

Н. Яремчук, творча біографія якого хоч і була порівняно короткою, проте надзвичайно яскравою, не тьмяніє у пам'яті шанувальників. Пісні, які виконував він, досі залишаються популярними. Чимало творів знаного батька актуалізують його діти – брати Назарій-молодший і Дмитро, донька Марія. Легендарні пісні включають до свого репертуару українські співаки різних поколінь. З'являються осучаснені версії Яремчукових пісень із 1970-х рр.

Сучасний співак Степан Гіга присвятив Н. Яремчуку пісню «У райським саду», де є мелодійний приспів від імені самого Назарія:

На могилі моїй посадить молоду яворину,
І не плачте за мною, за мною заплаче рідня.
Я любив вас усіх, та найбільше любив Україну,
Певно, в цьому і є та найважча провина моя.

На честь буковинського артиста проводяться вечори пам'яті, музичні фестивалі, конкурси. У 2002 р. Назарій і Дмитро заснували пісенний фестиваль «Родина» імені Назарія Яремчука. Захід відбувається щорічно в день народження їхнього батька [42].

Іменем Н. Яремчука називають в Україні вулиці, заклади. Так, ім'я Н. Яремчука носить Вижницька школа-інтернат, де свого часу навчався митець. У Чернівцях перейменували вулицю Інтернаціональну, на якій колись жив співак, вона тепер отримала його ім'я. На будинках, де жив артист, встановили меморіальні таблиці. Зокрема, Яремчуковим іменем також названі вулиці в Києві, Тернополі, Борисполі та деяких інших містах України [42].

Ще один спосіб, яким був вшанований Назарій Яремчук, – фільм, знятий за ініціативою доньки співака Марії Яремчук. Стрічка стала документальною біографічною розповіддю про життя легендарного артиста. Назва фільму – «Яремчук: Незрівнянний світ краси» – пряме відсилання до однойменної платівки співака, випущеної в 1980 р. Продюсеркою фільму стала Марія Яремчук разом із Максимом Сердюком, а режисер – Артем Григорян. До випуску стрічки у прокат донька співака спродюсувала й платівку з каверами на пісні знаменитого батька.

Робота над стрічкою «Яремчук: Незрівнянний світ краси» тривала близько трьох років. Вона вийшла в прокат 8 серпня 2024 р. і на сьогодні стала найкасовішим українським документальним фільмом, зібравши 15,9 мільйонів гривень у прокаті, незважаючи на несприятливі для розвитку культури сучасні обставини [57]. Як відмічають творці фільму,

«документалка» розповідає не просто про життя знаменитого артиста, вона також є розповіддю про становлення української держави на зорі незалежності. За допомогою технології штучного інтелекту у фільмі відтворено голос, схожий на голос Назарія – від дитячого віку до самої смерті. Цей голос проходить між сюжетних ліній через усю стрічку. Також родина митця надала особисті щоденники, листи артиста для підготовки фільму, а записи інтерв'ю та концертів шукали в державних архівах [25, с. 299, 300].

Стрічку дуже прихильно зустріли не тільки глядачі різного віку і шанувальники творчості Назарія Яремчука, а й професійні музичні та кінокритики. Ця стрічка клаптик за клаптиком, наскільки можливо за таких масштабів, розкриває постать Н. Яремчука як артиста, людину, українця, чоловіка, друга, батька. Та поміж тим ще й дає культурний зріз 1960-х рр. – початку 1990-х рр., встигає зачепити широкі суспільні явища від бітломанії до проголошення незалежності України. Записи радянського телебачення і невідомі раніше матеріали з домашніх архівів родини Яремчуків перемішуються з кадрами величних Карпат, виступи артиста — зі спогадами про нього і ті часи [41].

Як стверджують кінокритики, динаміка фільму «змінюється в другій половині, починає провисати, фрагментуватись, стрічка трохи пригальмовує, та це неминуче і за канонами кіно, і через важкість тем: зростають виклики, в оповіді з'являються Чорнобиль, Афганістан, рак – складні історії опрацьовуються тут уважно й дбайливо». Проте виникає логічне питання при уважному перегляді фільму, чому в картині не було першої родини артиста – колишньої дружини Олени та синів [63]. Назарій Яремчук-молодший каже, що теж цьому здивувався. За його словами, «для мене це також лишилося питанням, тому що в нас була домовленість з режисером відзняти інтерв'ю, і ми його планували. Однак для мене стало несподіванкою, коли раптово фільм вийшов у прокат. Ми з братом мали зустріч із режисером ще у 2021 році. Нам сподобалася сама ідея створення документального фільму про тата.

Кілька годин говорили про концепцію, яка ще не була сформована, порадили взяти інтерв'ю насамперед з тими людьми, які багато спілкувалися, товаришували і були поруч у головні періоди творчого становлення Назарія Яремчука» [64], – зауважив рідний син Н. Яремчука.

Та не лише це здивувало синів Яремчука. Зокрема, у фільмі не згадали рідну сестру Назарія Яремчука Катерину, яка нині мешкає в буковинському місті Вижниці та опікується музеєм-садибою батька та рідну сестру його мами. На думку Назарія Яремчука-молодшого, з якою важко не погодитися, їм було б що розповісти про його легендарного батька. Та найбільше синів Яремчука здивувало те, що не згадали про першу дружину виконавця – Олену. Вона завжди віддавала перевагу спокійному життю поза увагою камер. Проте, її ім'я знову стало актуальним після виходу стрічки «Яремчук: Незрівнянний світ краси». Як говорить син артиста Н. Яремчук-молодший, його батько з мамою прожили в шлюбі 15 років. Саме перша дружина була поруч, коли Н. Яремчук розпочав свій творчий шлях. Вона брала активну участь у його творчому житті та становленні як зірки української сцени, багатогранної особистості митця та загалом була свідком розвитку культури тих часів. Її слово про Назарія Яремчука мало б велику цінність у фільмі» [64].

Зараз Олена Шевченко живе в Києві, недавно, в 2025 р. відзначала ювілей – 70 років. З початку повномасштабного вторгнення російських військ в Україну 2022 р. Олена жодного дня не виїжджала з Києва. Вона лишається на місці, підтримуючи своїх близьких і переймаючись разом із нами за долю країни [60]. Син артиста ділиться думками, що документальний фільм про його батька видався дійсно захопливим. Утім, Н. Яремчук-молодший переконаний, що картина не є досказаною. Зокрема, у фільмі «Яремчук: Незрівнянний світ краси» не вистачає інтерв'ю з багатьма творчими побратимами артиста, котрим було б що розповісти про його життя та творчість, як-от: Вадим Крищенко, Віктор Морозов, Юрій Рибчинський, Остап Гавраш, а також колегами Ніною Матвієнко, яка на час створення

цього фільму ще була з нами, Тарасом Петриненком, Оксаною Білозір. «Вони б розповіли багато цікавого» [64].

Народна артистка України Оксана Білозір, яка ніколи не співала російською мовою, поділилася власними враженнями про документальний фільм «Яремчук: Незрівнянний світ краси». «Ми товаришували, часто виступали на одній сцені, – сказала О. Білозір. – Він був надзвичайно гарний. Знав собі ціну. Дуже пильно вибирав пісні, які брав у репертуар. Він впевнено та гарно пройшов свій творчий шлях. І по праву займає особливе місце у нашій культурі. І струна його голосу, його місце в палітрі звучання української культури ніким не переспіване» [65].

Хоча дехто з митців відмовився брати участь у зйомці фільму, зокрема Софія Ротару та Василь Зінкевич. За словами старшого сина співака Н. Яремчука Дмитра, «до зірок, які відмовилися від знімання, до таких людей треба мати особливий підхід, бути дуже делікатними, вміти з ними розмовляти». «Одного того, що наш тато непересічна особистість, замало для згоди участі в картині. Але такт – він або є, або його немає. Не знаю чи можна цю рису характеру в собі ховати. А ще треба любити не себе в мистецтві, а мистецтво – в собі», – зауважив Дмитро Яремчук [68].

Уже згаданий композитор Олександр Злотник, автор багатьох шлягерів у виконання Н. Яремчука, який його дуже добре знав, якось зауважив: «Ніколи не варто опускати руки і не позбуватися своєї мрії, адже мрії мають здатність збуватися. От у Назарія ця мрія збулася. Він був дуже скромним, але він вірив у мрію. Незважаючи на всі перешкоди, які біля нього були, все ж таки досяг того, що його знають, люблять, цінять». «Поки ми слухаємо його пісні і говоримо про нього, – підсумовував О. Злотник, – то, звичайно, він живе серед нас. І тепер я, як ректор, як викладач, читаю історію Назарія Яремчука своїм студентам. Це історія української культури, історія України й Назарія Яремчука» [25].

Таким чином, Н. Яремчук не просто залишився в історії як обдарований співак, а продовжує активно впливати на теперішній

культурний простір України. Вшанування його пам'яті є не лише вираженням поваги до його творчості, але й важливим складником збереження національної ідентичності та передачі духовних цінностей прийдешнім поколінням. Його пісні звучать і будуть звучати, нагадуючи про велич українського духу та нездоланну силу мистецтва.

РОЗДІЛ 3. Теоретичні засади емоційно-ціннісного розвитку учнів у сучасній освіті

За останні роки запити до сучасної освіти якісно змінюються, а разом з ними – і зміст освіти. На сьогоднішній день важливим є надати освіті гуманістичну спрямованість, де особистість розглядається як емоційна та унікальна. Ця ідея втілюється в пошуках шляхів емоційно-ціннісного педагогічного впливу та взаємодії з особистістю, що, в свою чергу, характеризується введенням таких освітніх технологій, які підвищували б мотивацію освітнього процесу, та процесу навчання зокрема. Становлення учня як суб'єкта навчання безпосередньо пов'язано зі сферою потреб та мотивів. Емоції, у свою чергу, пов'язані з оцінкою можливості задоволення тієї чи іншої потреби і розглядаються як один з мотиваційних складових діяльності. Емоції, що переломлюються через потреби та мотивацію, є рушійною силою, джерелом активності особистості, працюють на з'єднання зовнішнього і мають величезне значення в процесі навчання. Їх вплив необхідно обов'язково враховувати під час оцінювання знань.

Рівень емоційної культури вчителя безпосередньо впливає на ефективність навчально-виховного процесу. При цьому значення мають лише позитивні емоції, які, на відміну від негативних, потрапляють в мотиваційну структуру особистості. Важливим залишається питання поєднання інтелектуального та емоційного факторів у процесі навчання, умови їх взаємодії. Вирішення цієї проблеми розкриває значні перспективи в розвитку та вдосконаленні навчально-виховного процесу [38, с. 493].

Проблема емоційного чиннику в процесі навчання досліджувалася вітчизняними педагогами та психологами. У вітчизняній дидактиці проблема емоційного чинника спочатку розглядалася в контексті пізнавального зацікавлення, емоційно-ціннісних мотивів за допомогою котрих здійснюється позитивний вплив емоційного чинника. Про нерозривний зв'язок емоцій та пізнавального інтересу у власних процесах зауважує А. Павлюк. Яскраве

відображення проблема знайшла у працях В. Сухомлинського та В. Вернадського, які звернули увагу на визначальну роль емоцій у навчанні, та акцентувати увагу на невід'ємному зв'язку освіченості та емоційності, їх гармонізації, що призводить урешті-решт до максималізації результатів навчально-виховного процесу [38, с. 494].

Проблема емоційного чинника навчання учнів у теперішній час стає все більш нагальною, оскільки емоції, як відомо, є рушійною силою процесу навчання, активності особистості. Для розв'язання цієї проблеми постає потреба з'ясування сутності цього поняття [38, с. 494]. Поняття «емоційний чинник процесу навчання» в сучасних дослідженнях тлумачиться в різних площинах. Емоційний чинник розглядається як мотиваційна система процесу навчання, що впливає на когнітивні психологічні процеси – пам'ять, сприйняття, мислення [38, с. 494]. Під емоційним чинником розуміються емоції, як правило, позитивні, які суттєво впливають на результативність навчально-виховного процесу. Отже, маються на увазі лише позитивні емоції, які потрапляють до мотиваційної структури особистості учня. У психологічному словнику емоції визначаються, як психічне відображення у формі безпосереднього відбиття переживання життєвого значення явищ і ситуацій, обумовленого відношенням їх об'єктивних властивостей до потреб суб'єкта. Емоції є суб'єктивною формою вираження потреб, пов'язані з їх задоволенням, спонукаючи і спрямовуючи діяльність людини [33, с. 43].

Діяльність педагога викликає в учнів емоції у процесі навчання. Вони яскраво відображають духовні запити і прагнення особистості, її відношення до реальності, це загальна активна форма переживання особистості своєї життєдіяльності. Емоції, які переживає учень у процесі навчання та виховання, часто полярні, тобто за різних обставин кожна емоція проявляється протилежно: «задоволення – не задоволення при отриманні оцінки», «симпатія – антипатія до вчителя», «радість – горе» та ін. [38, с. 495].

Як відомо з психологічних досліджень, емоції поділяються на прості та складні. Переживання, задоволення від їжі, бадьорість, втома, біль – це прості емоції, які здатні перетворюватися на складні. Характерною ознакою складних емоцій є те, що вони виникають у результаті усвідомлення предмету, розуміння їх життєвого значення. Яскравим прикладом цієї групи емоцій є переживання насолоди при сприйнятті музики, краєвиду. Як уже зазначалося, емоції можуть бути позитивними та негативними (до мотиваційної структури особистості відносяться лише перші); стенічні та астенічні (стенічні посиляють активність, спонукають до діяльності; астенічні – пригнічують людину, послаблюють його активність, демобілізують). У залежності від індивідуальних особливостей людини, її стану та відношення до ситуації, емоції проявляються більш-менш інтенсивно та бувають тривалими чи короткочасними. Але незалежно від того, до якого виду відносяться емоції, вони завжди захоплюють людину цілком і сигналізують про корисні чи шкідливі впливи на організм. Саме тому емоції мають унікальне значення для життя людини [38, с. 495].

Підбиваючи підсумки, хотілося б зауважити, що емоції характеризуються якістю і полярністю, активністю та інтенсивністю. Спроба визначити суть емоцій належить багатьом науковцям, але їх точки зору неоднозначні [38, с. 495]. Емоції охоплюють усі різновиди переживань людини, через це здатні стати позитивним фактором життєдіяльності – збільшувати активність організму, або навпаки, – пригнічувати всі його функції [38, с. 496].

Емоції безпосередньо пов'язані з діяльністю. Діяльність спричинює в людини різноманітні переживання до неї та її результатів, а емоції, в свою чергу, стимулюють особистість до діяльності, стають внутрішньою рушійною силою, її мотивами. Вони виконують безліч функцій в житті людини, в тому числі й у пізнавальному процесі. Так, дослідниця Л. Кондрашова виділяє такі функції емоцій: оціночна (емоції спонукають суб'єкт до дій), дезорганізуюча (емоції здатні порушувати цілеспрямовану

діяльність), актуалізаційно-передбачувальна (емоції сигналізують про ймовірний приємний чи не приємний результат). Усі функції емоцій проявляються в пізнавальних процесах та вивчають характер їх протікання [33, с. 18].

Емоції досить тісно пов'язані з пізнавальними процесами. Вони виступають активними засобами навчання, через емоції виражається ставлення дитини до шкільного життя, а педагога – до своєї професії. Вчитель буде робити велику помилку, якщо не стане враховувати зв'язок між емоціями та пізнавальними потребами учнів. Емоційні процеси будуть набувати позитивного характеру в залежності від того, чи знаходиться дія, яку індивід виробляє, і дія, якій він піддається, в позитивному відношенні до його потреб, інтересів та установок [33, с. 18].

Емоції – це внутрішній сигнал учня, який вчитель зобов'язаний врахувати. Вони виступають ланкою між мотивами та реалізацією дійсності. Вчителю важливо знати про те, що емоції залежать від діяльності та впливають на неї. Регулююча роль емоцій зростає в тому випадку, якщо вони не тільки супроводжують діяльність, але й передують їй. Саме тому емоційний чинник необхідно враховувати під час навчально-виховного процесу, його організації. Це забезпечить позитивну спрямованість емоцій, а також посилить дієвість інтелектуальної сторони навчання [38, с. 496].

Таким чином, емоційний аспект – це поняття з домінуючою позитивною ознакою, яке до того ж знаходиться в невинному взаємозв'язку з емоційним інтелектом. Під емоційним інтелектом розуміють спроможність до вірного сприйняття, розуміння, усвідомлення емоцій і керування, що співвідносяться з виявом особистісних властивостей, до котрих належать співчуття, делікатність, тактовність та ін. Коли правильно враховувати під час пізнавальної навчально-виховної діяльності емоційний фактор, то процес навчання сприятиме розвитку інтелекту школяра. На жаль, значенню емоцій не завжди приділяється достатньо уваги. А вплив емоцій на якість освіти,

знань школярів слід брати до уваги, причому не лише при монолозі учителя, але й під час його діалогу з учнями, при оцінці їхніх знань тощо [38, с. 497].

У сучасній освіті існує два підходи до організації навчально-виховного процесу – кількісний та якісний. Перший характеризується величезними обсягами інформації, яку школярам потрібно засвоїти. Причому з кожним роком цей об'єм безперервно зростає. Вчитель прагне якомога більше викласти інформації, не турбуючись про емоційну сторону викладання і сам стає виключно джерелом інформації. Але ж головне насправді – вчитель не як джерело інформації, а емоцій. Це є головним постулатом якісного підходу в організації навчання. Вчитель, по суті, в руслі сучасних вимог, не вчить, а лише сприяє навчанню школярів. Він допомагає, створюючи емоційний стимул до навчання, яке є активним процесом. Як відомо, силоміць навчити неможливо, тому важливо створити позитивну емоційну атмосферу, надати учням емоційний стимул. Давно було сказано, що учень – це не посудина, яку потрібно наповнити, а факел, який потрібно запалити. Такий факел можна запалити лише своїми емоціями (звичайно, позитивними емоціями), своїм інтересом до теми, своїми авторськими здібностями. Це під силу не кожному вчителю.

Жагучий інтерес самого педагога відразу відчувається школярами, тому вчителю слід скористатися іншим шляхом: розкрити в кожній темі, в першу чергу, невідоме, загадкове, дивовижне. Французький прозаїк і літературний критик А. Франс у своїх дослідженнях звертав увагу на те, що для досягнення високого результату в процесі навчання потрібно давати на уроках останні новини, різні гіпотези, навіть якщо вони дивні й часом сумнівні. Головне під час проведення уроків не істину знайти, а іскру запалити, пробудити інтерес. На перший погляд, це може викликати здивування. Потрібно відкрити очі своїм слухачам, а не перевантажувати їх: полум'я саме розпалиться, якщо буде для нього місце [38, с. 497].

Беручи до уваги все це, можна стверджувати, що емоційний вплив вчителя на школяра повинен бути. Але цей вплив важливий ще й з боку

учнів. Він може бути колективним або індивідуальним: колективний – це коли діти слухають розповіді вчителя, а індивідуальний, коли здійснюється під час оцінювання знань кожного учня. Вчитель – це актор, а гра актора залежить від реакції глядачів, тобто учнів. Очевидно, в одному колективі грати легше, в іншому – важче. У цьому випадку необхідно встановити емоційний зв'язок з дітьми. Він здійснюється через ставлення поточних запитань класу, пропонування тестування, діалогу тощо [38, с. 498].

На особливу увагу заслуговує емоційний зв'язок вчителя та учня при оцінюванні знань. У цьому випадку багато що залежить від методу здобуття оцінки. При усних відповідях емоційний вплив є, як правило, найбільшим. Психологи стверджують, що тут величезне значення мають навички вільної мови та вміння справляти враження, але вмілий педагог зуміє розгледіти знання крізь призму зазначених здібностей учня [39, с. 42].

До структури емоційного чинника навчання входить емоційно-психологічний чинник симпатій та антипатій. Такий емоційний фон може стати перепорою в об'єктивному оцінюванні. Підказка у самому запитанні, міміці тощо. Емоційні «барви» стають причинами підвищення оцінки. Інколи це може відбуватися не свідомо, але результат є однаково не об'єктивним. Цю проблему можливо розв'язати таким чином: оцінка ставиться учителем без стосунку до учня. Це допомагає гасити ймовірні конфлікти та бути об'єктивним [38, с. 498].

Можна зробити загальний висновок, що емоції можуть як допомагати, так і заважати в навчально-виховному процесі. Однак, чітко розуміючи суть і значення емоцій, їх можливі шляхи «використання», вчитель може вибудувати ефективну модель навчально-виховного процесу та значно піднести якість сучасної освіти.

РОЗДІЛ 4. Використання пісенної спадщини Назарія Яремчука для розвитку емоційно-ціннісної сфери учнів та їх культурної ідентичності

Сучасне оновлення системи освіти передбачає становлення креативної, здатної до самореалізації, відповідальної за власний розвиток та за соціум особистості, що, зокрема, обумовлює потребу розвитку творчих здібностей особистості учнів. У сьогоденні в складних, постійно мінливих обставинах, найкраще орієнтується, адаптується, приймає рішення, працює, людина творча, гнучка, креативна, здатна до продукування й використання нового: ідей, задумів, нових підходів, рішень. Отже, проблема розвитку творчої особистості, збагачення інтелектуального та культурного потенціалу молодого покоління набула особливої значущості в умовах зміцнення української державності. Це зумовлює необхідність вдосконалення й впровадження інноваційних технологій та реалізацію нових підходів до розвитку здатності учнів до творчості в умовах сучасного освітнього середовища [34, с. 67].

У Законі України «Про освіту» [1], концепції «Нова українська школа» [4] зазначено, що завданням повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток, виховання й соціалізація особистості, яка розуміє себе громадянином України, здатна до життя у суспільстві та цивілізованій взаємодії із природою, має прагнення до самовдосконалення й навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадської активності, а ще наголошено, що кожна дитина – неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями [34, с. 67].

Освітній простір нової української школи – це зручне освітнє середовище довіри та ціннісних обговорень, в якому учень формується, як компетентна творча особистість, свідомий та відповідальний громадянин. Місія Нової української школи – допомогти розкрити й розвинути здібності,

таланти та можливості кожної дитини на основі співпраці між вчителем, учнем і батьками [34 с. 68].

Під час формування особистості українського громадянина ХХІ століття важлива роль віддається вихованню засобами мистецтв в рамках художньої освіти, і передусім музичному вихованню, що відбувається в процесі навчання [36, с. 65]. Становлення особистості – важкий, багатозначний процес. Музичне виховання – це формування духовних потреб людини, її моральних уявлень, інтелекту, розвитку ідейно-емоційного сприйняття та естетичної оцінки життєвих явищ, це виховання громадянина, становлення інтелекту, емоційної культури, почуттів, моральності [36, с. 68].

Становленню музичної культури молодого покоління надається велике значення в сучасних педагогічних розвідках. Однак не можна не згадати, що на розвиток теорії та практики музичного виховання значний вплив мали погляди провідних педагогів і психологів минулого – В. Сухомлинського, Д. Ушинського, І. Беха, З. Кодай, М. Леонтовича, Р. Марченко, К. Орфа, О. Ростовського та ін. Сучасні дослідники, як-от О. Барабаш, Л. Ващенко, Л. Коваль, І. Головська, Н. Миропольська, К. Стеценко та ін. відзначають, що музика поєднує в собі арсенал засобів впливу на становлення моральної та естетичної культури молоді, сприяє збагаченню особистості знаннями законів музичного мистецтва, формуванню музичного смаку, музичних здібностей, виробленню навичок і вмінь [36, с. 66].

Навчальний процес у школі має бути збудований таким чином, щоб усі уроки виконували й навчальну функцію, сприяли розвитку пізнавальних сил, здібностей, зацікавлень учнів, і виховну, були емоційно насиченими, цікавими, захоплюючими, викликали в учнів відчуття радості та задоволення [39, с. 41].

Однак вчителі часто приділяють основну увагу засвоєнню школярами лише певного обсягу наукових знань, формуванню понять, тобто зосереджуються на інтелектуальному аспекті змісту уроку, нехтуючи водночас значення емоційної реакції учнів, яка, зокрема, пов'язана із

впливом самого подання навчального матеріалу на їхні естетичні почуття. Внаслідок цього не завжди досягається єдність раціонального і емоційного в навчальній діяльності [39, с. 41].

Процес пізнання, як відомо, потребує тісного поєднання раціонального і чуттєвого. Емоційність притаманна будь-якому пізнанню реальності, будь-якому пошуку істини. Тому необхідно систематично додавати естетичний елемент у навчально-виховний процес, оскільки освіта, позбавлена цього, буде ніби обездушеною, адже радість життя полягає у творчості, що є однією з цілей сучасного шкільного навчання.

Глибокому проникненню естетичного складника в усі ланки уроку сприяють активні способи навчання. Видатні освітні діячі й педагоги минулого сходилися на тому, що всі навчальні предмети (математика, мови, історія, географія, фізика, хімія, ботаніка, зоологія тощо) потребують впровадження творчих активних методів викладання. З їхньою допомогою досягається органічне поєднання пізнавальних і виховних аспектів навчальних предметів [39, с. 42].

Активні методи навчання (евристична розмова, розв'язання навчальних проблем, проведення дослідів тощо) дають змогу вчителю спиратись на особистий чуттєвий досвід учнів. Яким невеликим не був би цей досвід, він є підґрунтям формування нових почуттів і понять. Навчальний матеріал глибоко усвідомлюється і міцно засвоюється, якщо він емоційно забарвлений. Спираючись на особистий досвід учнів, вчитель розвиває прагнення школярів до знань, уроки для них стають цікавими, простими, захопливими. Так поступово в дітей формується важлива риса — бажання вчитись [39, с. 43].

Наводячи конкретні приклади на матеріалах пропонованого дослідження, під час вивчення біографії Н. Яремчука можна влаштувати евристичну розмову для старшокласників, почавши з прослуховування фрагменту однієї з його пісень — без представлення митця, запитавши учнів про їхні емоції, асоціації та припущення щодо особистості співака та часу

створення композиції, поступово підводячи їх до знайомства з постаттю Н. Яремчука через навідні питання про його внесок в українську музику та культурне значення його пісень. Вирішення навчальних завдань може полягати в дослідженні причин незгасної популярності пісні «Червона рута» впродовж десятиліть, де учні 10–11 класів, використовуючи різні джерела, аналізують її мелодійність, поетичний текст, історичний контекст та вплив на українську естраду, представляючи свої висновки у формі презентації, або есе. Здійснення дослідів може бути організовано, як порівняльний аналіз різних інтерпретацій тієї ж пісні Н. Яремчука різними виконавцями, де учні визначають особливості аранжування, вокальної манери та емоційного забарвлення кожної версії, обґрунтовуючи, яка з них є, на їхню думку, найвдалішою та чому.

Водночас можна запропонувати учням дослідити вплив пісень Н. Яремчука на формування патріотичних почуттів та національної свідомості українців у різні періоди історії, використовуючи спогади, інтерв'ю або публіцистичні статті. Хотілося б наголосити, що на заняттях планується ширше застосування нетрадиційних форм уроків (рольових ігор, проблемних дискусій, творчих задач і т. п.). Одним із перспективних методів, особливо для старших підлітків, є проєктна діяльність [37, с. 4].

Для прикладу, нетрадиційні способи уроків можуть містити урок-концерт «Пісенний вернісаж Назарія», де учні виконують та презентують улюблені пісні співака, оповідаючи історії їх створення та власні емоційні відчуття від прослуховування. Рольова гра, яка сподобається старшокласникам, «Інтерв'ю з Назарієм Яремчуком» передбачає, що школярі беруть на себе ролі журналістів, приятелів, колег співака, ставлячи запитання про його життя, творчість, джерела натхнення, а один учень виконує роль Н. Яремчука, відповідаючи на основі вивченого матеріалу. Проблемна дискусія на тему «Феномен Назарія Яремчука: у чому секрет його невмирущої популярності?» заохочує учнів до обговорення причин його визнання, аналізу його вокальної манери, сценічного образу, тематики пісень та їх

вплив на українську культуру, висловлюючи власні аргументи та контраргументи.

Наведемо ще один приклад – урок-токшоу «У гостях у Назарія», де учні, наприклад, 10 чи 11 класу, в ролях відомих постатей української культури обговорюють творчість Н. Яремчука, його вплив на їхню власну творчість та значення його постаті для України.

Щодо проєктної діяльності, то чудовим варіантом буде створення мультимедійної презентації «Назарій Яремчук: голос епохи», що включатиме біографічні дані, фото-та відеоматеріали, фрагменти пісень та відгуки сучасників. Була б цікава розробка інтерактивної онлайн-екскурсії «Стежками Назарія Яремчука», яка віртуально проведе користувачів місцями, пов'язаними з його життям та творчістю, супроводжуючи розповідь аудіозаписами пісень та спогадами. Як варіант, можливе створення веб-сайту або блогу «Назарій Яремчук: віртуальна пам'ять», де буде зібрана інформація про його життя, творчість, дискографію, фотогалерею та відгуки шанувальників. Варто розробити серію подкастів «Голос Назарія», де учні, зокрема, досліджуватимуть історію написання його пісень, їхній культурний вплив на культурне життя в Україні, та аналізуватимуть характерні риси пісенної творчості. Ще один приклад: проведення соціологічного опитування «Назарій Яремчук сьогодні: чи пам'ятає молодь?», результати якого можна оформити у вигляді інфографіки чи презентації. Усі вище наведені варіанти завдань підійдуть для старшокласників.

Якщо згадати про ігрові методи в навчальній діяльності, то інтерес до музики може викликати «музична гра». Гра на занятті завжди бажана та цікава. До кожної теми уроку, окремого виду діяльності можна вигадати свою гру. Для її створення значною мірою потрібні винахідливість та фантазія вчителя. Ситуації гри запобігають перевтомі й допомагають емоційному розрядженню. Проблемно-пошукові ситуації гри активізують учня, концентрують увагу, змушують вслухатися, мислити, розмірковувати, відчувати [31, с. 15].

Музична вікторина «Впізнай пісню Назарія» пропонує учням прослухати короткі уривки славетних пісень Н. Яремчука («Водограй», «Червона рута», «Стожари» тощо) і назвати їх, а також, за бажанням, згадати цікавий факт про історію створення або виконання тієї чи іншої пісні. Гра «Продовж пісню» полягає в тому, що вчитель починає співати рядок з пісні Н. Яремчука, а діти мають її продовжити, демонструючи знання текстів. У грі «Асоціації з Яремчуком» учням пропонується назвати слово чи фразу, яка асоціюється у них з певними піснями або періодами життя співака, обґрунтовуючи свій вибір. Гра «Озвуч емоцію» пропонує школярам прослухати інструментальні уривки пісень Н. Яремчука та описати, які емоції вони викликають, пов'язуючи їх з характерними рисами його виконавської манери.

У цілому музичне мистецтво, що добре видно на прикладі творчої спадщини Н. Яремчука, є невід'ємною складовою культури. Воно посідає вагоме місце в нашому житті та залишається натхненною силою для будь-кого з нас. Музика розраджує, заспокоює, підбадьорює, спонукає до боротьби з життєвими обставинами. Жодне свято чи подія не минає без музики. Легка, весела, вона дарує насолоду, а серйозна – змушує замислюватися. Як писав Платон, «музика надихає увесь світ, дає душі крила, сприяє летінню уяви» [40, с. 61].

Музичне мистецтво має великий психоенергетичний потенціал, який дозволяє використовувати його не лише у виховному сенсі, але й як педагогічно-терапевтичний інструмент. Музика в освітніх закладах, в т. ч. з репертуару Н. Яремчука, супроводжуючи дитину в навчальному та виховному процесах, є способом формування свідомості, чуттєво-емоційної сфери, естетичного ставлення до навколишнього світу, розвитку творчого потенціалу особистості [35, с. 7, 8]. Музикотерапія може займати гідне місце в навчально-виховному процесі ЗЗСО і давати позитивні наслідки у формуванні та розвитку підростаючого покоління [35, с. 10]. Це, власне, та технологія (метод), яка не вимагає великих матеріальних витрат і коштів, а

дає перспективу активного інтелектуального, емоційного становлення дитини, розвитку її творчого потенціалу і здібностей, позитивного ставлення до навколишньої реальності, фізичного та морального здоров'я [35, с. 11].

Специфіка зацікавленості школярів до музики міститься, власне, у чуттєвому сприйнятті музики. Відомо, що чуттєве сприйняття музики пов'язане з відповідними емоціями, а не із зрозумілою інформацією. Цілеспрямований розвиток емоцій учня здатний сприяти несвідомій музичній потребі, що виявляється як відповідь на емоційно несвідому привабливість музики.

Важливою умовою формування інтересу до музики є конкретні обставини навчання в школі. Такими обставинами є:

- створення сприятливих матеріальних передумов (обладнання уроку);
- забезпечення найнеобхіднішими попередніми знаннями й уміннями;
- підготовка психологічних передумов у вигляді позитивного емоційного ставлення до діяльності, вчителя, свідомого ставлення до предмета, розуміння його практичної значущості [31, с. 15].

Твори, що застосовуються в роботі, включаючи пісенну творчість Н. Яремчука, мусять відповідати таким художньо-педагогічним вимогам: бути високоідейними, сприяти пробудженню та розвитку гуманних почуттів; мистецькими; емоційно-насиченими; змістовними та цікавими за сюжетом; мелодійними; простими за формою та доступними за змістом. Безпосередньо крізь музичні образи молодь пізнає прекрасне навколо себе. Завдання естетичного виховання вимагають належного ставлення до будь-якого музичного твору. Музика розвиває естетичний та духовний світ молодого покоління. Музичні твори, викликають у молоді певне ставлення до суспільних явищ. Через їхній зміст вони пізнають життя, знайомляться з історією та традицією українського народу [36, с. 68]. Спів покращує вимову,

розвиває координацію голосу та слуху, зміцнює голосовий апарат – є своєрідним різновидом дихальної гімнастики. Музика викликає позитивні емоції, котрі позитивно діють на нервову систему, поліпшуючи загальний стан всього організму.

Підсумовуючи, хотілося б наголосити, що аналіз теоретичних засад емоційно-ціннісного розвитку в сучасній освіті підкреслює значущість гуманістичного підходу, де емоційний аспект є ключовим для цілісного формування особистості. Зсув акцентів на мотивацію та емоції учнів потребує створення позитивного навчального середовища. Дослідження вітчизняних педагогів та психологів підтверджують визначальну роль емоцій у навчанні, підкреслюючи їхній взаємозв'язок з інтелектуальним розвитком. Емоційний чинник розглядається як спонукальна система, а позитивні емоції є важливим елементом мотивації. Емоції, маючи різноманітні характеристики та вплив, є потужним чинником життєдіяльності, стимулюючи активність та виконуючи різні функції в пізнанні. Врахування емоційного стану учнів є необхідним для ефективного навчально-виховного процесу.

Сучасна освіта орієнтується на якісний підхід, де вчитель створює емоційний стимул до навчання через активні методи, ігри та проєкти. Музичне мистецтво має великий потенціал для емоційного розвитку та формування культурної ідентичності. Створення сприятливих умов, надання знань та формування позитивного емоційного ставлення до навчання є важливими для зацікавлення музикою. Музичні твори повинні відповідати певним вимогам та сприяти розвитку людських почуттів. Врахування емоційного фактору є запорукою якісної освіти та гармонійного розвитку учнів.

Таким чином, пісенну спадщину Н. Яремчука доцільно використовувати для розвитку емоційно-ціннісної сфери учнів та їх культурної ідентичності. Зокрема, це доцільно робити через прослуховування, виконання та аналіз пісень, створення проєктів, проведення конкурсів, фестивалів та ін.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження життєвого шляху і творчої спадщини Назарія Яремчука дало змогу глибоко осягнути феномен цього видатного українського співака, чий голос став символом епохи та невід'ємною частиною культурної спадщини України в ХХ ст. Аналіз біографічних відомостей, етапів становлення особистості та творчої еволюції митця дозволив розкрити складний і багатогранний образ артиста, який попри життєві випробування зумів підкорити серця мільйонів слухачів своєю щирістю, проникливістю та неповторним тембром.

У дипломній роботі детально розглянуто ключові періоди творчості Н. Яремчука, починаючи від його перших кроків на сцені у складі ансамблю «Смерічка» в 1969 р. і завершуючи сольною кар'єрою, яка ознаменувалася виконанням численних пісень-хітів, та всенародним визнанням. Особливу увагу приділено аналізу репертуару співака, тематиці його пісень, їхній мелодійній та поетичній складовій. Дослідження засвідчило, що творчість Н. Яремчука відображає не лише особисті переживання та почуття, але й важливі суспільні настрої, патріотизм, любов до рідної землі та вічні людські цінності.

Проаналізовано вплив Н. Яремчука на розвиток української естрадної музики 70–80-х рр. ХХ ст. Його новаторський підхід до виконання, сценічна культура та вміння органічно поєднувати українські народні мотиви із сучасними аранжуваннями стали взірцем для багатьох наступних поколінь артистів. Розглянуто співпрацю співака з відомими композиторами та поетами (Володимир Івасюк, Олександр Злотник, Вадим Крищенко, Анатолій Фартушняк, Павло Дворський та ін.), що сприяла створенню пісень, які увійшли до золотого фонду української популярної музики.

Важливим аспектом пропонованого дослідження стало вивчення рецепції творчості Н. Яремчука в українському суспільстві. Аналіз джерел підтвердив його популярність та глибокий емоційний зв'язок зі слухачами.

Розглянуто також вплив трагічної смерті співака через невиліковну хворобу (рак) на сприйняття його творчої спадщини та формування культового образу.

В окремому підрозділі наголошено на важливості збереження пам'яті про видатного співака, зокрема для виховання патріотизму та національної свідомості серед молодого покоління. Вивчення життєвого шляху та творчої спадщини Н. Яремчука в контексті сучасних освітніх тенденцій щодо емоційно-ціннісного розвитку учнів та формування їхньої культурної ідентичності показує глибокий педагогічний потенціал його мистецтв. Розбір теоретичних засад емоційно-ціннісного розвитку підкреслює важливість гуманістичної спрямованості освіти, де емоційний аспект є ключовим у становленні цілісної особистості. Пісенна спадщина Н. Яремчука, пронизана щирістю, мелодійністю та глибоким ліризмом, є потужним інструментом впливу на емоційну сферу учнів, сприяючи розвитку їхньої емпатії, чутливості та здатності до співпереживання.

Дослідження показало, що застосування пісень Н. Яремчука на уроках та в позакласній діяльності сприяє формуванню ціннісних орієнтацій учнів. Тематика його пісень, що охоплює любов до Батьківщини, родини, природи, віддзеркалює загальнолюдські цінності та сприяє усвідомленню учнями власної приналежності до української культури. Емоційна насиченість творів Н. Яремчука здатна викликати сильний відгук у серцях молоді, активізуючи їхні почуття та сприяючи глибшому розумінню культурних традицій. Однак безпосередньо на уроках історії України в 11 класі ЗЗСО, згідно діючої шкільної програми і підручників, можливостей для докладного розгляду постаті та творчої спадщини популярного співака не так багато, з огляду на насиченість матеріалу й обмеженість кількості уроків. Це можливо зробити в рамках розділу III «Україна в період системної кризи Союзу Радянських Соціалістичних Республік» (§ 15 «Розвиток культури») та розділу IV «Розвиток України як незалежної держави» (§ 28 «Культурне та релігійне життя»).

Методика застосування пісенної спадщини Н. Яремчука, що можлива, крім уроків історії України в 11 класі, також у позакласній і позашкільній діяльності, містить різні форми роботи: слухання й аналіз пісень, інсценізація пісенних сюжетів, проведення тематичних вечорів та конкурсів, дослідження історичного та культурного контексту створення пісень. Використання інтерактивних методів навчання, як-от дискусії, проблемні завдання, проєктна діяльність та ін., сприяє активній залученості учнів до процесу пізнання та розвитку їхньої творчої ініціативи. Значущим аспектом є створення на уроках атмосфери емоційного комфорту та підтримки, що сприяє вільному вираженню учнями своїх почуттів та переживань, пов'язаних з музикою Н. Яремчука.

Життєвий шлях Н. Яремчука, сповнений відданості мистецтву і любові до України, а його багата творча спадщина є кошовним ресурсом для сучасної освіти. Врахування теоретичних засад емоційно-ціннісного розвитку та застосування відповідної методики використання його пісень дає змогу педагогам результативно впливати на емоційну сферу учнів, формувати їх ціннісні орієнтації, збагачувати культурну ідентичність та сприяти їх гармонійному розвитку, як особистостей так і громадян України.

Отже, проведене дослідження засвідчило значний внесок Н. Яремчука в українську культуру. Його унікальний талант, щирість та відданість мистецтву залишили глибокий слід в історії української музики. Творчий доробок співака продовжує жити в його піснях, надихаючи нові покоління митців та слухачів. Подальші дослідження можуть бути скеровані на більш детальний аналіз окремих аспектів його творчості, міжкультурних зв'язків та впливу на сучасну українську музичну індустрію тощо.

Список використаних джерел

I. Нормативно-правова база України у сфері шкільної освіти

1. Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII «Про освіту». URL: <https://cutt.ly/U5AqINW> (дата звернення: 21.05.2025).
2. Закон України від 16.01.2020 №463-IX «Про повну загальну середню освіту». URL: <https://cutt.ly/2JQWkJQ> (дата звернення: 18.05.2025).
3. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/4063813> (дата звернення: 14.05.2025).
4. Концепція «Нова українська школа». URL: <https://cutt.ly/h5Aq1mH> (дата звернення: 13.05.2025).
5. Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.07.2018 №776 «Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти». URL: <https://kolodentsi.school.org.ua/news/12-29-45-16-09-2021/> (дата звернення: 16.05.2025).
6. Проєкт Національної стратегії освіти і науки до 2030 року. URL: <https://cutt.ly/LwUb1VRE> (дата звернення: 17.05.2025).

II. Творча спадщина Назарія Яремчука

7. Водограй (пісня). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=M8ltPPfQail> (дата звернення: 19.02.2025)
8. Гай зелений гай (пісня). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=-MKseW6tYU4> (дата звернення: 26.01.2025)
9. Квітка розмарія (пісня). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=PD18-Dex8a8> (дата звернення: 18.12.2024)
10. Плотогони (пісня). URL: <https://www.youtube.com/watch?v=PZuWZzyIAO8> (дата звернення: 10.11.2024)

11. Родина (пісня). URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=rKUatlw142I> (дата звернення: 30.11.2024)
12. Смерековахата (пісня). URL:
https://www.youtube.com/watch?v=hdMKkalS0_g (дата звернення: 16.09.2024)
13. Стожари (пісня). URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=jRHd8SyXEck> (дата звернення: 10.10.2024)
14. Червона рута (пісня). URL:
https://www.youtube.com/watch?v=iV_4XvldJw0 (дата звернення: 24.12.2024)
15. Чуєш мамо (пісня). URL:
<https://www.youtube.com/watch?v=DRNcn-asWo4> (дата звернення: 14.01.2025)
16. Яремчук Н. Золотий фонд української естради. URL:
<http://www.uaestrada.org/spivaki/yaremchuk-nazarij>. (дата звернення: 04.11.2024)

III. Мемуарна література

17. Кибіч Я. Назарій Яремчук Я пісню вернуся до життя. Літ. ред. Л. В. Звенигородська. Чернівці, 2003. 320 с.
18. Маслій М. М. Незрівнянний світ краси Назарія Яремчука. Літ. ред. М. Бацай. Чернівці, 2021. 400 с.
19. Філіпчук Г. Напередодні 24 світовідчуження часу. Чернівці, 2022. 416 с.

IV. Монографії та статті

20. Грачова О. О. Українське естрадне виконавство другої половини ХХ ст. (тенденції розвитку). *Вісник КНУКіМ*. Київ, 2011. Вип. 25. С. 17–23.
21. Джаман М. О. Феномен Назарія Яремчука. *Квалілогія книги*. Львів, 2016. Вип. 2. С. 111–117.
22. Дзюба Д. Ю. Музика в ефірі українського телебачення: історико-хронологічний підхід (1939–1985). *Студії мистецтвознавчі*. Київ, 2019. С. 58–87.

23. Дубас Х.М. Постать Назарія Яремчука в музичній культурі Буковини. *Молодь і науковий прогрес у соціально-економічному та освітньому просторі суспільства*. Тернопіль, 2020. С. 232–234.

24. Кочержук Д. В. Збереження та реставрація культурної спадщини України: досвід аудіозаписів доби ВІА. *Культура України*. Київ, 2023. С. 49–56.

25. Нікоряк Н. Яремчук: Незрівнянний світ краси. Художній потенціал «нефікційного» (кіно)тексту. *Питання літературознавства*. Чернівці, 2024. С. 293–317.

26. Остапович К. В. Творчість ВІА «Смерічка» в контексті розвитку пісенно-естрадної культури України другої половини ХХ ст. *Українська музика*. Львів, 2023. С. 57–63.

27. Саква О. О. Човник долі. *Кіно-театр*. Київ, 2024. Вип. 6. С. 16–17.

28. Сергійчук О. Ю. Незрівнянний світ Назарія Яремчука. *Кіно-театр*. Київ, 2024. Вип. 6. С. 17–19.

29. Шмаленко О.О. Пісня В. Івасюка «Червона рута»: історія створення. *Культура і мистецтво у сучасному світі*. Київ, 2015. Вип. 16. С. 235–239.

V. Навчально-методична література, підручники і посібники

30. Бутенко В.Г. Актуальні питання сучасної теорії і практики естетичної освіти молоді. Суми, 2007. С. 111–117.

31. Зоря Л. О. Науково-педагогічне вирішення питань формування інтересу до музики. Дніпро, 2015. С. 13–16.

32. Йотка Я. М. Зміст та структурні компоненти музично-естетичного виховання. Ніжин, 2012. 302 с.

33. Кондрашова Л.В. Гармонізація інтелектуального та емоційного факторів навчання у забезпеченні якості освіти учнів. Кривий Ріг, 2008. 274 с.

34. Коптіла Ю.М. Розвиток творчої особистості учня в сучасному просторі закладу загальної середньої освіти. Київ, 2019. С. 67–70.

35. Локаре́ва Г. Можливості використання музикотерапії в загальноосвітніх закладах. Запоріжжя, 2016. С. 7–11.
36. Мельник Л. Виховання емоційної культури молоді засобами музики. Луцьк, 2022. С. 64–68.
37. Михайлова Л. М. Естетичне виховання молоді компетентісний підхід. Луганськ, 2009. С. 1–5.
38. Саунова Ю. О. Емоційний фактор навчання учнів зміст, структура та значення у забезпеченні якості освіти. Кривий Ріг, 2009. С. 492–499.
39. Скільський Д. До питання естетичного виховання школярів у навчальному процесі. Тернопіль, 2012. С. 41–44.
40. Ткаченко М.В. До питання про роль музичного мистецтва у формуванні естетичної культури підростаючого покоління. Луцьк, 2016. С. 60–61.

VI. Інтернет-публікації

41. Блажко Л. Фільм про Назарія Яремчука вийшов на Netflix: стрічка стала найкасовішою документалкою в Україні. 2024. URL: <https://www.rbc.ua/rus/styler/film-nazariya-remchuka-viyshov-netflix-strichka-1726055758.html> (дата звернення: 11.09.2024)
42. Величко О. Назарій Яремчук. 2024. URL: <https://znaki.fm/uk/persons/nazarij-yaremchuk/> (дата звернення: 0.09.2024).
43. Гажала В. Зібров зі слюзми пригадав останній виступ Назарія Яремчука перед смертю: «Приїхав після операції». 2025. URL: <https://tsn.ua/glamur/zibrov-zi-slozami-prigadav-ostanniy-vistup-nazariya-yaremchuka-pered-smertyu-priyihav-pislya-operaciyi-2785221.html>(дата звернення: 14.03.2025)
44. Гажала В. Син Назарія Яремчука висловився про відмову Ротару і Зінкевича знятися у фільмі про його батька. 2024. URL: <https://tsn.ua/glamur/sin-nazariya-yaremchuka-vislovivsya-pro-vidmovu-rotaru-i-zinkevicha-znyatisya-u-filmi-pro-yogo-batka-2674194.html> (дата звернення: 06.10. 2024)

45. Гажала В. Яремчук: Незрівнянний світ краси: 10 фактів про українську попзірку, які ви могли не знати. 2024. URL: <https://tsn.ua/glamur/yaremchuk-nezrivnyanniy-svit-krasi-10-faktiv-pro-ukrayinsku-popzirku-yaki-vi-mogli-ne-znati-2654721.html> (дата звернення: 06.09.2024)

46. Глушак Є. П'ять найкасовіших українських фільмів хто потрапив до рейтингу Forbes. 2025. URL: <https://life.liga.net/istoriyi/news/piat-naykasovishykh-ukrainskykh-filmiv-khto-potrapyv-do-reytynhu-forbes> (дата звернення: 06.01.2024)

47. Гнат М. Пішов стопами зіркового батька: що відомо про співака Назарія Яремчука. 2024. URL: https://24tv.ua/show24/nazariy-yaremchuk-biografiya-tvorchist-osobiste-zhittya-stosunki_n2645384 (дата звернення: 29.09.2024)

48. Гнат М. Де зараз Дмитро Яремчук, який відмовився знятись у кінострічці пам'яті свого батька. 2024. URL: https://24tv.ua/show24/dmitro-yaremchuk-biografiya-tvorchist-osobiste-zhittya-svarka_n2644579 (дата звернення: 20.09.2024)

49. Давидюк Я. Яремчук вражає: документальний фільм підкорив касові збори». 2025. URL: <https://ticketsbox.com/yaremchuk-vrazhaye-dokumentalniy-film-pidkoriv-kasovi-zbori/> (дата звернення: 06.01.2024)

50. Іваненко П. Син Яремчука зробив відверту заяву: Якби батьки не розлучилися, тато досі би був з нами. 2024. URL: <https://www.rbc.ua/rus/styler/sin-remchuka-zrobiv-vidvertu-zayavu-yakbi-1728241605.html> (дата звернення: 07.10.2024)

51. Кейн С. Показати світ краси: яким вийшов фільм про першу українську попзірку Назарія Яремчука. Київ, 2024. URL: <https://suspilne.media/culture/829609-pokazati-svit-krasi-akim-vijsov-film-pro-persu-ukrainsku-popzirku-nazaria-aremchuka/> (дата звернення: 05.09.2024)

52. Ковальчук В. Друг Яремчука про заповіт Назарія, що з ним сталося і приховану історію Смерічки. 2024. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=AEPIzuet7gI> (дата звернення: 10.10.2024)

53. Лавровський В. Як Назарій Яремчук став важливою постаттю в українській культурі. 2024. URL: <https://slukh.media/texts/yaremchuk-superstar/> (дата звернення: 07.11.2024)

54. Лисичкіна Л. Український бренд створив вишиванку на честь легендарного Назарія Яремчука. 2024. URL: <https://bigkyiv.com.ua/ukrayinskyj-brend-stvoryv-vyshyvanku-na-chest-legendarnogo-nazariya-yaremchuka/> (дата звернення: 24.10.2024)

55. Лісова Ю. Сини Яремчука пояснили, чому не дивилися фільм про батька і не брали участі в його створенні. 2024. URL: <https://hromadske.ua/suspilstvo/230904-syny-iaremchuka-poiasnyly-chomu-ne-dyvylysia-film-pro-batka-i-ne-braly-uchasti-v-yoho-stvorenni> (дата звернення: 07.09.2024)

56. Лісова Ю. Як виглядає мама Марії Яремчук: це друга дружина Назарія Яремчука, яка живе у Чернівцях 2024. URL: <https://elegantwoman.kyiv.ua/shou-biznes/yak-viglyadaye-mama-mariyi-yaremchuk-tse-druga-druzhina-nazariya-yaremchuka-yaka-zhive-u-chernivtsyah/> (дата звернення: 21.09.2024)

57. Малиновський А. Фільм про Назарія Яремчука став найкасовішою українською документалкою. 2025. URL: <https://lyuk.media/news/movie-about-yaremchuk/> (дата звернення: 07.01.2025)

58. Мартинович Ю. Перша українська попзірка: 73 роки тому народився буковинський соловейко Назарій Яремчук. 2024. URL: <https://zahid.espreso.tv/novyny-bukovyny-persha-ukrainska-popzirka-73-roki-tomu-narodivsya-bukovinskiy-soloveyko-nazariy-yaremchuk> (дата звернення: 30.11.2024)

59. Масенко В. Яремчук, фільм Птушкіна і Підйомна сила. За рік п'ятірка найкасовіших українських документалок повністю оновилися. Чи

продовжитись тренд у 2025 році?. 2025. URL: <https://forbes.ua/lifestyle/yaremchuk-film-ptushkina-i-pidyomna-sila-za-rik-pyatirka-naykasovichikh-ukrainskikh-dokumentalok-povnistyu-onovilasya-chi-prodovzhitsya-trend-u-2025-rotsi-04012025-26026> (дата звернення: 04.01.2025)

60. Петльована А. Можу розповісти багато: куди зникла та який вигляд має перша дружина Назарія Яремчука. 2024. URL: <https://molbuk.ua/ukraine/321936-mozhu-rozpovisty-bagato-kudy-znykla-ta-iakyyi-vygliad-maie-persha-druzhyna-nazariia-yaremchuka.html> (дата звернення: 09.10.2024)

61. Поліщук Т. Назарій Яремчук: обірваний політ. 2001. URL: <https://day.kyiv.ua/article/kultura/nazariy-yaremchuk-obirvanyy-polit> (дата звернення: 25.10.2024)

62. Редактор. Заповіт Назарія Яремчука не виконав: друг легенди української естради відгорнув завісу прихованої історії. 2024. URL: <https://odnaminyta.com/shou-biznes/intervyu/302455-zapovit-nazariya-yaremchuka-ne-vykonav-drug-legendy-ukrayinskoyi-estrady-vidgornuv-zavisu-pryhovanoyi-istoriyi> (дата звернення: 13.10.2024)

63. Редактор. Її не показали у фільмі: де зараз перша дружина Назарія Яремчука, яка обрала життя в тіні. 2024. URL: <https://arguments.kyiv.ua/shou-biznes/yiyi-ne-pokazali-u-filmi-de-zaraz-persha-druzhina-nazariya-yaremchuka-yaka-obrala-zhittya-v-tini/> (дата звернення: 09.10.2024)

64. Савчук О.ВІА «Смерічка» / Спогади // Сторінки пам'яті Володимира Івасюка 2003 URL: http://www.ivasyuk.org.ua/names.php?lang=uk&id=via_smerichka (дата звернення: 21.11.2024)

65. Сулима В. Син Яремчука прокоментував відсутність у фільмі про батька першої родини співака – його мами і брата. 2024. URL: <https://tsn.ua/glamur/sin-yaremchuka-prokomentuvav-vidsutnist-u-filmi-pro-batka-pershoyi-rodini-spivaka-yogo-mami-i-brata-2675355.html> (дата звернення: 08.10.2024)

66. Собкова К. Оксана Білозір розповіла, яким насправді був Назарій Яремчук, і розкритикувала фільм про нього. 2024. URL: <https://www.rbc.ua/rus/stylar/oksana-bilozir-rozpovila-kim-naspravdi-buv-1726058876.html> (дата звернення: 11.09.2024)

67. Тарасова Д. Не такий простий: брати Яремчуки розповіли, яким музикант був батьком. 2024. URL: <https://espresso.tv/kultura-ne-takiy-prostiy-brati-yaremchuki-rozpovili-yakim-muzikant-buv-batkom> (дата звернення: 06.09.2024)

68. Упорядник Вокально-виконавська та громадська діяльність співака Назарія Яремчука. 2023. URL: <https://vseosvita.ua/library/konspekt-na-temu-vokalnovikonavska-ta-gromadska-dialnist-spivaka-nazaria-aremcuka-307516.html> (дата звернення: 25.10.2023).

69. Упорядник Дмитро Яремчук розповів про відмову Софії Ротару і Василя Зінкевича знятися у фільмі про його батька і чому не спілкується зі своєю молодшою сестрою Марією. 2024. URL: <https://bukinfo.com.ua/cikavynky/dmytro-yaremchuk-rozpoviv-pro-vidmovu-sofiji-rotaru-i-vasylya-zinkevycha-znyatysya-u-filmi-pro-yogo-batka-i-chomu-ne-spilkuetsya-zi-svoyeyu-molodshoyu-sestroyu-mariyeyu> (дата звернення: 14.10.2024)

70. Упорядник Донька Назарія Яремчука показала архівне фото батьк в його день народження. 2024. URL: <https://gordonua.com/ukr/bulvar/news/donka-nazarija-jaremchuka-pokazala-arkhivne-foto-batka-v-joho-den-narodzhennja-1725846.html> (дата звернення: 30.11.2024)

71. Упорядник. Дружба, що звучить у нотах: невідомі факти про Злотника і Яремчука. 2024. URL: <https://subota.online/druzhba-shcho-zvuchyt-u-notakh-nevidomi-fakty-pro-zlotnyka-i-iaremchuka/> (дата звернення: 02.12.2024)

72. Упорядник. Не можуть поділити спадок великого батька: Син Назарія Яремчука розповів про складні стосунки із сестрою Марією. 2024. URL: <https://patrioty.org.ua/svitske-zhyttia/ne-mozhut-podilyty-spadok-velykoho->

[batka-syn-nazariia-iaremchuka-rozpoviv-pro-skladni-stosunky-iz-sestroiu-mariieiu-530753.html](https://bukiinfo.com.ua/index.php/interv-yu/nikomu-shche-ne-kazav-yakymy-buly-ostanni-slova-tata-dmytro-yaremchuk-pro-nevidome-z-zhyttya-batka-nepublichnu-mamu-ta-neprosti-stosunky-z-sestroyu) (дата звернення: 07.10.2024)

73. Упорядник. Нікому ще не казав, якими були останні слова тата. Дмитро Яремчук про невідоме з життя батька, непублічну маму та непрості стосунки з сестрою 2024. URL:<https://bukinfo.com.ua/index.php/interv-yu/nikomu-shche-ne-kazav-yakymy-buly-ostanni-slova-tata-dmytro-yaremchuk-pro-nevidome-z-zhyttya-batka-nepublichnu-mamu-ta-neprosti-stosunky-z-sestroyu> (дата звернення: 03.11.2024)

74. Упорядник. Сторінки пам'яті Володимира Івасюка. 2003 URL: http://www.ivasyuk.org.ua/names.php?lang=uk&id=nazarij_yaremchuk (дата звернення: 24.01.2025)

75. Упорядник. Червона рута: 5 маловідомих фактів про пісню, яка вже 54 роки підкорює серця українців. 2024. URL: <https://www.5.ua/dv/life/334327> (дата звернення: 18.02.2025)

76. Фещук Н. Назарій Яремчук Сотні тисяч агентів москви. 2020 URL: <https://zbruc.eu/node/59378> (дата звернення: 19.10.2024)

77. Хмельницька В. Білозір розкритикувала фільм про Яремчука і пояснила, що їй не сподобалося: вдова співака відповіла. 2024. URL: <https://tsn.ua/glamur/bilozir-rozkritikuvala-film-pro-yaremchuka-i-poyasnila-scho-yyi-ne-spodobalosya-vdova-spivaka-vidpovila-2663175.html> (дата звернення: 19.09.2024)

78. Хмельницька В. Син Назарія Яремчука від першої дружини назвав причину розлучення батьків: Рішення було помилковим. 2024. URL: <https://tsn.ua/glamur/sin-nazariya-yaremchuka-vid-pershoyi-druzhini-nazvav-prichinu-rozluchennya-batkiv-rishennya-bulo-pomilkovim-2676237>. (дата звернення: 09.10.2024)

79. Цукренко А. Брати Яремчуки про непростого батька. 2024. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=dyy0SEhAzd0> (дата звернення: 08.10.2024)

80. Чайка В. Пісня буде поміж нас. 2024. URL: <https://nubip.edu.ua/node/157070> (дата звернення: 11.12.2024)

81. Чигис Е. Не брала участі: брат Марії Яремчук розповів про проблеми з нею. 2024 URL: <https://glavred.net/stars/ne-prinimala-uchastiya-brat-marii-yaremchuk-rasskazal-o-problemah-s-ney-10603637.html> (дата звернення: 10.11.2024)

82. Чигис Е. До дня народження Назарія Яремчука: на 1+1 Україна відбудеться телепрем'єра документальної стрічки про легендарного співака. 2024. URL: <https://glavred.net/stars/do-dnya-narodzhennya-nazariya-yaremchuka-na-1-1-ukrajina-vidbudetsya-teleprem-yera-dokumentalnoji-strichki-pro-legendarnogo-spivaka-10618145.html> (дата звернення: 28.11.2024)

83. Шевелева М. Назарій Яремчук: Без пісня я не уявляю свого життя. 2024. URL: <https://uain.press/blogs/nazarij-yaremchuk-bez-pisni-ya-ne-uyavlyayu-svogo-zhittya-1121086> (дата звернення: 30.11.2024)

84. Юрик П. Вітала Вижниця Назарія у Львові. 2019. URL: <https://pilipyurik.com/news/novyny/vitala-vyzhnytsia-nazariia-u-lvovi/> (дата звернення: 24.11.2024)

85. Яніна К. Софія Ротару відмовилася знятися у фільмі про Назарія Яремчука: його син відреагував. 2024. URL: <https://www.unian.ua/lite/stars/sofiya-rotaru-vidmovilasya-znyatisya-u-filmi-pro-nazariya-yaremchuka-yogo-sin-vidreaguvav-12778926.html> (дата звернення: 06.10.2024)

86. Яніна К. Брат Марії Яремчук висловився про сестру та розповів про складні стосунки з нею. 2024. URL: <https://www.unian.ua/lite/stars/brat-marii-yaremchuk-vislovivsya-pro-sestru-ta-rozpoviv-pro-skladni-stosunki-z-neyu-12778809.html> (дата звернення: 06.10.2024)

ДОДАТКИ

Додаток А.

Василь Зінкевич, Назарій Яремчук та Володимир Івасюк (зліва направо).

Виступ на Всесоюзному пісенному конкурсі «Пісня – 71».

Джерело: <https://photo-lviv.in.ua/lehendarniy-chervoniy-ruti-50-rokiv-tsikavi-fakty-pro-pisniu/>

Додаток Б.

На зйомках першого українського мюзиклу «Червона рута».

Джерело: <https://suspilne.media/culture/627079-skriz-vijni-i-skriz-zamisana-moskva-pro-dolu-dobre-serce-i-sodenniki-legendarnogo-nazaria-aremcuka/>

Додаток В.

Назарій з першою дружиною Оленою та синами. 1982 р.

Джерело: [https://chernivetski.info/uk/1361-vidomi-rodyny-ukrayiny-rodom-z-bukovyny#Назарій Яремчук та Олена Шевченко](https://chernivetski.info/uk/1361-vidomi-rodyny-ukrayiny-rodom-z-bukovyny#Назарій_Яремчук_та_Олена_Шевченко)

Додаток Г.

Назарій Яремчук біля зруйнованого енергоблока АЕС. 1986 р.

Джерело: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cn9l5qnd8xdo>

Додаток Д.

Весілля Назарія і Дарини Яремчуків. 1991 р.

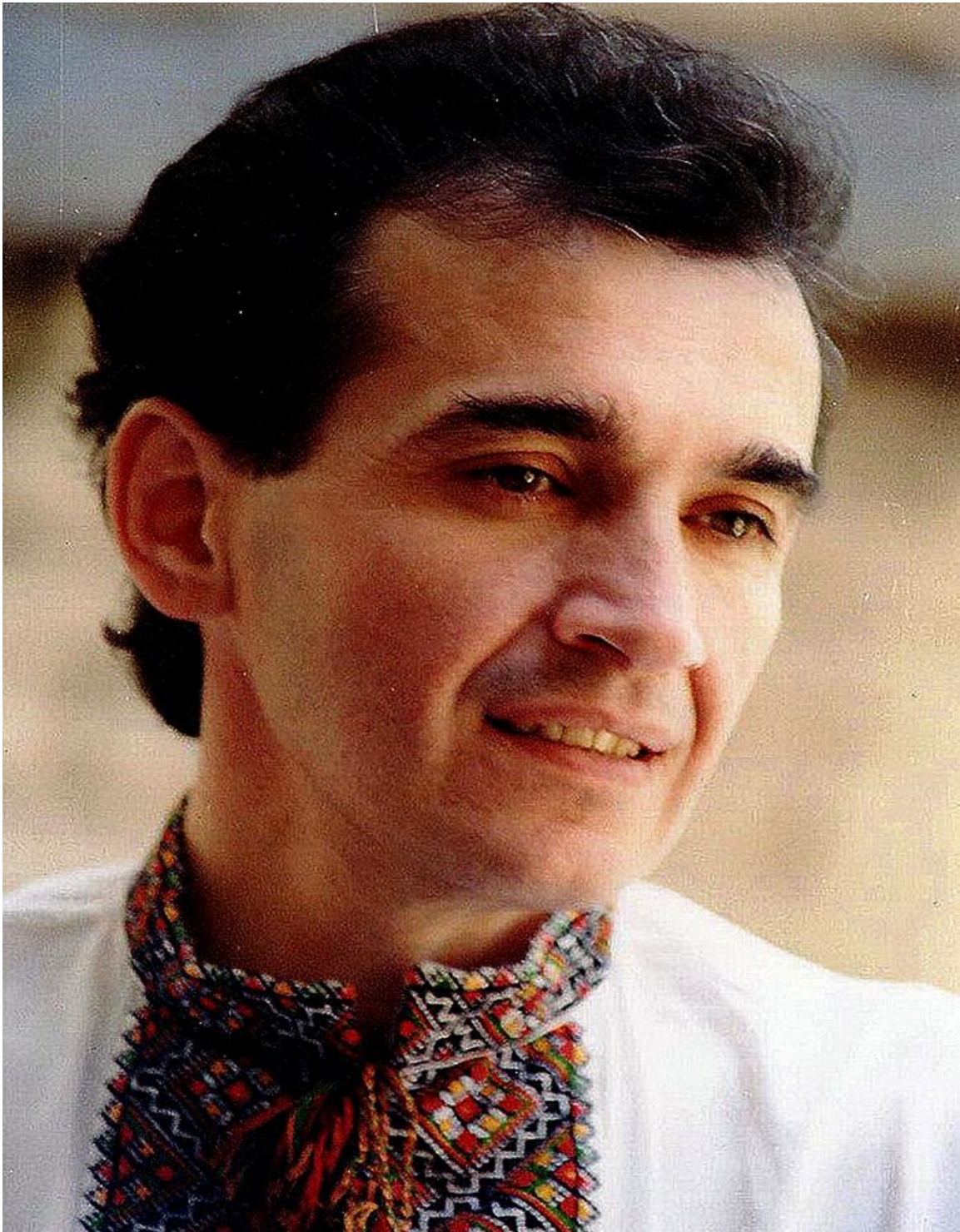
Джерело:

<https://elegantwoman.kyiv.ua/shou-biznes/yak-viglyadaye-mama-mariyi-yaremchuk-tse-druga-druzhina-nazariya-yaremchuka-yaka-zhive-u-chernivtsyah/>

Додаток Е.

Одна з останніх прижиттєвих фотографій Н. Яремчука.

Середина 1990-х рр.

Джерело: <https://zbruc.eu/node/59378>

Додаток Є.

План- конспект виховного заходу

Дата.... Клас: 10

Тема: «Назарій Яремчука: Голос епохи та символ української душі»

Мета:

Навчальна:

- ✚ Розповісти про внесок Назарія Яремчука в українську музичну культуру та його роль у популяризації української пісні. / інформаційно-цифрова.
- ✚ Пояснити учням чому Назарія Яремчука вважають "голосом епохи" та "символом української душі", наводячи конкретні приклади з його життя та творчості. / соціальна, громадянська.
- ✚ Розповісти про історичний та культурний контекст, у якому творив Назарій Яремчук, та його вплив на формування національної ідентичності. /культурна.
- ✚ Охарактеризувати значення творчості Назарія Яремчука для збереження та розвитку української пісенної традиції. / уміння вчитись впродовж життя .

Розвивальна:

- ✚ Закріпити інтерес учнів до української музичної культури та творчості видатних українських виконавців. / інформаційно-цифрова.
- ✚ Формувати вміння аналізувати музичні твори, визначати їхній емоційний зміст та культурне значення. / соціальна, громадянська.
- ✚ Розвивати критичне мислення учнів шляхом осмислення впливу особистості митця на його творчість та суспільство. / культурна.
- ✚ Розвивати комунікативні навички учнів через обговорення та висловлення власної думки щодо творчості Назарія Яремчука. / комунікативна.
- ✚ Розвивати творчі здібності учнів через можливі форми роботи, пов'язані з інтерпретацією його пісень (малюнки, вірші, есе). / культурна.
- ✚ Розвивати емоційну сферу учнів шляхом сприйняття щирості та ліризму пісень співака. / емоційно-вольова, культурна.

Виховна:

- ✚ Виховувати інтерес до української музичної культури та творчості видатних українських співаків. / культурна.

- ✚ Викликати почуття гордості за культурну спадщину України та її талановитих представників. / емоційно-вольова.
- ✚ Розвивати креативність учнів через творчі завдання, пов'язані з осмисленням пісенної спадщини Назарія Яремчука. / культурна.
- ✚ Виховувати гуманне ставлення до особистості митця, розуміння його життєвого шляху та творчих пошуків. /соціальна, громадянська
- ✚ Сформувати особисте емоційне ставлення учнів до пісень Назарія Яремчука, розуміння їхньої широти та ліризму. / емоційно-вольова, культурна.
- ✚ Формувати в учнів ціннісне ставлення до української пісні як важливої складової національної ідентичності. /соціальна, громадянська, культурна.
- ✚ Виховувати шанобливе ставлення до творчості Назарія Яремчука як до культурного надбання українського народу. / культурна, громадянська, соціальна.
- ✚ Виховувати вміння цінувати прекрасне в музичному мистецтві, на прикладі творчості Назарія Яремчука. / культурна, естетична.

Обладнання: Мультимедійна презентація, фотографії, відео-, аудіозаписи, книги (М. Маслій «Незрівнянний світ краси Назарія Яремчука», Я. Кибіч «Назарій Яремчук. Я піснею вернуся до життя»), роздаткові матеріали.

Основні постаті: Н. Яремчук, В. Івасюк, Л. Дутківський, та ін.

Хід заходу:

Час	Етап заходу	Навчально-виховна діяльність вчителя	Навчально-виховна діяльність учнів	Примітки
3 хв	I. Організаційний	Взаємне привітання. Перевірка готовності учнів до заходу, також перевірка присутності учнів на заході. Побажання гарного настрою. Оголошення теми заходу.		
3 хв	II. Вступне слово	Сьогоднішня наша зустріч присвячена Назарію Яремчуку – не просто співакові, а справжньому феномену в українській культурі.		

Його називають
"голосом епохи" та
"символом
української душі" не
випадково. Його пісні
лунали в часи
піднесення
національної
свідомості, вони
дарували надію,
єднали серця,
змушували пишатися
власною
ідентичністю.

Протягом нашого
виховного дійства ми
спробуємо розкрити
багатогранність його
таланту, простежити
його життєвий шлях,
згадати найвідоміші
пісні та зрозуміти,
чому саме він став
таким важливим і
знаковим для
українського народу.
Ми поговоримо про
історичний та
культурний контекст,
у якому творив
Назарій Яремчук, про
його вплив на
формування нашої
національної
свідомості та про
неоціненний внесок у
збереження та
розвиток української
пісенної традиції.

Отже, давайте разом
відкриємо для себе
нові грані та глибини

		творчості цієї легендарної особистості, вслухаємося в його неповторний голос, відчуємо його щирість та любов до України. Ласкаво просимо до світу Назарія Яремчука – голосу епохи та символу української душі!		
5 хв	ІІІ. Мотиваційний	Гра «Музична скринька спогадів» Зі скриньки по черзі дістаються невеликі предмети або картки, пов'язані з життям та творчістю співака (наприклад, фотографія гір, нотний уривок, назва пісні, цитата). Учні мають спробувати пов'язати предмет з Назарієм Яремчуком та висловити свої асоціації. 		
2 хв	ІV. Актуалізаційний етап		Гра «Продовж пісню» (Можна ускладнити завдання, пропонуючи вгадати назву пісні за	

			першими словами або мелодією (програти короткий аудіофрагмент).	
15 хв	V. Основна частина	Назарій Яремчук народився 30 листопада 1951 року в мальовничому селі Рівня на Вижниччині, що на Буковині. Саме цей край, багатий на народні традиції та мелодії, став колыскою його таланту. З дитинства Назарій вбирав у себе красу карпатської природи, щирість народних пісень, що згодом знайшло відображення у його творчості. Його музичний шлях розпочався у Чернівецькому університеті, де він навчався на географічному факультеті. Саме там, у складі вокально-інструментального ансамблю "Смерічка" під керівництвом Левка Дутковського, розкрився його потужний вокальний талант. Пісні "Червона рута" та "Водограй", які ми	Вправа «Асоціативний ряд» Учні кажуть слово чи словосполучення, які у них виникають, коли чують фразу: «мальовниче село Рівня на Буковині – колыска таланту Назарія Яремчука.» «Логотип епохи»: Символ «Смерічки» Учні працюючи в малих групах створюють свій варіант логотипу для вокально-інструментального	Комунікативна/ мовленєва Інформаційно-цифрова / культурна/ комунікативна

		щойно чули, стали справжніми хітами, візитівками не лише ансамблю, але й усієї української естради. Ці пісні були не просто популярними мелодіями. Вони несли в собі свіжість, молодість, оптимізм та щиру любов до рідної землі. "Червона рута" стала символом чистого кохання, а "Водограй" – гімном природній красі та гармонії. Ці композиції, написані талановитими українськими авторами, у виконанні Яремчука набули особливої магії, проникаючи глибоко в серця слухачів. Проте творчість Назарія Яремчука не обмежувалася лише цими двома хітами. Його репертуар налічував десятки пісень, кожна з яких була сповнена глибоким змістом та емоційністю. "Зачарована Десна", "Гай, зелений гай", "Родина", "Чуєш, мамо" – ці та багато інших пісень стали справжніми	ансамблю "Смерічка" періоду, коли там починав свою кар'єру Назарій Яремчук. «Асоціативний ланцюжок емоцій» Учні по черзі називають емоції або почуття, які у них виникають, коли вони думають про пісні "Червона рута" та "Водограй". Таким чином створюють спільний "емоційний портрет" цих композицій. Гра «Вгадай пісню»	Емоційно-ціннісна / комунікативна/ мовленєва
--	--	--	---	--

		народними улюбленцями. У часи, коли українська культура часто зазнавала утисків, голос Назарія Яремчука звучав як символ національної ідентичності. Його пісні, сповнені ліризму та патріотизму, пробуджували національну свідомість, підтримували дух українців. Він не боявся співати про рідну землю, про кохання, про вічні цінності, несучи в світ образ щирої та співучої України. Назарій Яремчук був не лише талановитим співаком, але й надзвичайно щирою та доброю людиною. Його відкрита посмішка, доброзичливість та повага до глядачів підкорювали з першої хвилини. Він завжди залишався простим і доступним, незважаючи на величезну популярність.	 Декілька учнів по черзі мають показати назву пісню, не кажучи ні слова, хто вгадає отримує приз Вправа «Снігова куля» Учні на листочку пишуть про роль музикантів, письменників, композиторів у збереженні та підтримці національної ідентичності, особливо в складні історичні періоди) Дискусія на тему: «Важливість особистості артиста» Учні розмірковують	Комунікат ивна/ інформацій но- цифрова/ культурна Громадянс ька, соціальна / комунікати вна / культурна
--	--	--	---	---

			наскільки важливими є особисті якості артиста для його популярності та впливу на слухачів і чи може талановита, але неприємна в спілкуванні людина здобути таку ж народну любов. Обґрунтовують свою думку.	Соціальна, громадянська/ комунікативна /мовленєва
10 хв	VI. Систематизація знань		За допомогою роздаткового матеріалу учні створюють інтелект карту присвячену Назарію Яремчуку Вправа « Продовжіть речення» Назарій Яремчук – це.... Учні по черзі висловлюють свої думки	Навчально-пізнавальна Комунікативна/ мовленєва
3 хв	VII. Висновки	На жаль, життя Назарія Яремчука трагічно обірвалося 30 червня 1995 року. Його передчасна смерть стала великою втратою для української культури. Проте його голос продовжує звучати, його пісні живуть у серцях мільйонів		

		українців. Сьогодні, слухаючи його пісні, ми не лише насолоджуємося чудовим виконанням, але й відчуваємо зв'язок з минулим, з епохою, в якій творив цей великий артист. Його голос – це голос щирої, співучої України, голос надії та любові. Він назавжди залишиться в нашій пам'яті як символ української душі, як людина, чия творчість об'єднала покоління. Пам'ятаймо про Назарія Яремчука, цінуймо його внесок у нашу культуру та передаваймо його пісні наступним поколінням. Його голос – це наша історія, наша душа, наша пісня.		
1 хв	VIII. Домашнє завдання		На вибір ✚ «Лист у майбутнє» (в якому розповідають про Назарія Яремчука, як про важливу постать в історії української культури) ✚ «Музичний	Культурна/ комунікативна/ соціальна, громадянська Комунікат

			подкаст/радіопередача», присвячена Назарію Яремчуку	ивна/ інформаційно-цифрова/ культурна
--	--	--	---	---